ترکی اوقو

نشری:

محرر:
ف. النجیبی

قزان

بسم الله الرحمن الرحيم

طرش بالا

اَحْمَدْ، سَبَقِینْ بلهیمْ وَآڭْلایمْ دیبْ اوُقیدرْ. سَبَقِینْ تَمامْ آڭْلامایِنْچه قُولْنْدَنْ صالْمیدرْ. آڭْلاماغانْ سوزْلَرِینْ خَلْفَهسنْدَنْ صُوریدرْ. سَبَقِینْ بلْگاچْ کُوچروبْ یازادر. ایکنْچی کونْ خَلْفَهسی اَیْتوب طُروبْ اُقوغانْ سَبَقِین کوڭْلْدَنْده یازا بلهدر. بولایْ بولْغاچْ اَحْمَدْ اُوقی ویازا بله طُرْغانْ برْ عَالِمْ کشی بولورْ انْشَاءَ اللّٰهُ تَعَالیٰ.

یالْقاو بالا

اَکْرَمْ، سَبَقینْ بلەیمْ وآکْلایمْ دیبْ اُوقُومیدرْ. آتاسی یبارگانکه گنه مَکْتَبَکه کیلەدرْ. مَکْتَبْده خَلْفه قُشقانْغه غنه ایرکْسز گنه سَبَقْنی اُقوغانْ بُولادرْ. بو حَرفْنی نیچِكْ اوقورْغه کیرَكْ وَنیچُكْ یازارْغه کیرَكْ دیب بلورْگه طرشْمیدرْ. بو سوزْدَنْ نَرْسه آکْلانا ایکانْ دیبْ برْده اویْلامیدرْ. بولایْ بولْغاچْ اَکْرَمْ برْ نادانْ وَقَدرْسز کشی بولورْ. اَکْرَمْ کبی یالْقاوْ بولودَنْ اللّٰهُ تَعَالی سزْنی صاقْلاغایْ ایدی بالالَرْمْ.

عَقْللى بالا

هادى، بالالَرْ آراسنْده ايڭْ عَقْللى بالا كورنه‌درْ. هادينى اَوْده آتا آناسى بيكْ ياراتالَرْ، چونْكه اولْ بيكْ يُمْشاقْ سوزْلى، آتا آناسينْ بيكْ طڭْلى، آنلرنڭْ رِضالغينْ آلورْغه بيكْ طُرُشادرْ.

هادينى مَكْتَبْده خَلفه‌سى‌ده بيكْ ياراتادرْ، چونْكه اولْ دَرْسْ وَقتنْده برْده سويْلَشْمى، اوينامى، دَرسنى بلورْگه بيكْ طُرُشا. هادى، عَقْللى وَاَدَبْلى بولْغانى ايچونْ اِمْتِحانْ وَقتنْده مُكَافَاتْ آلورْ. مكْتَبْنى قارارْغه كرْگانْ برْ باى‌ده هادى‌نڭْ عَقْللى طُرغانينْ ياراتوبْ برْ كِتابْ بولَكْ ايتوبْ بيرْگانْ. بالالَرْمْ! سزْده هادى كبى بولڭزْ سزْنيده هَرْ كَمْ سَوَرْ.

عَقلْسِزْ بالا

نادی، برْده هادیغه اُشاماغانْ. نادی‌نی مَکْتَبْده خَلْفه‌سیده برْده یاراتمیدرْ، چونْکه اولْ دَرسْ وَقتنْده اولْطرْغانْ یرنْده تیكْ طُرمیدرْ. هَرْ وَقتْ کوله، طوری غنه اولْطرْمی، کُرْسیگه یاطا، آیاقْلارینْ صوزا، یانْداغی بالالَرْ برْلَنْ اویْنی سویلَشوبْ اولْطره، سَبَقْ اوقوغانْ کشینی یالْغُشْدررْغه طُرُشا، کشینكْ صاچنْدَنْ طارْتا، خَلْفه‌سی‌ده آنی قایْسی کونْنی اَوْگه آشْقه قایْتارْمی قالْدرا، قایْسی کونْنی ایبْدَشْلَری تَنَفّسْ‌گه چقْغانْده آنی چغارْمی قالْدرادرْ.

بالالَرْ! نادی کبی بولوبْ اوزکُزْنی مَسْخَره حالْگه تُشُره کورْمه کُزْ، نادی کبی بولْساکُزْ سزْنی هیچْ کمْ سَوْمَزْ.

اِخْلاصْلی بالا!

عارفْ بیکْ کوچکْ برْ بالا بولْسه‌ده، صنفنْده برنْچی بولوبْ بارادرْ. چونْکه اولْ دَرْسینْ بیکْ اِخلاصْ برْلَنْ کوکْلْ بیروبْ اوقیدرْ، خَلْفه‌نڭْ سویْله گانینْ هَمْ بیکْ کوکْلْ برْلَنْ طکْلیدرْ، خَلْفه‌نڭْ یازْغانینْ بیکْ نچکْه‌لَبْ قارابْ طُرادرْ. عارفْ اَگَرْ بو اشْلَرنْده اخلاصْلی بولْماسه ایدی، هیچْ نرْسه اوگْرَنه آلماز ایدی. آنڭْ بولای اشْکه کوکْلْ قُویوی، کیله‌چکْده‌ده بخْتْلی بولوینه سَبَبْدرْ. چونْکه اولْ بولایْ بولْغاچْ مَکْتَبْده اوگْرَتلْگان نَرْسه‌لَرنی بارنْده بلوبْ چغارْ. اوزڭزْ ده بله‌سز که بلْگانْ برْلَنْ بلْمه گانْ تیگزْ بولْمیدرْ. یَعْنی بلْگانْ هَرْ قایْچانْ بلْمَگانْدَنْ بخْتْلی بولادرْ.

اِخلاصسز بالا

ظَریفْ! سین نی قدَرْ اِخلاصْسزْ، خَلهٔنڭْ یازغانْده قارابْ طُرمیسنْ، خَلفهٔڭْ سویله گانْده اِخْلاصْ برْلَنْ طكْڵامیسنْ، اوزْگكه اوقورْغه قوشْسه كوكْڵ قویوبْ اوقومیسنْ؟ بالام! برْ گنه مَرْتَبه اویْلابْ قارا اَلی: صنْفكْڈه گی كوچكْ گنه بالالَرْ، كوكْڵ قویوبْ اوقوغانْغه اوقی بلهٔلَرْ، یازا بلهٔلَرْ، صوراغانْ سوزْلَرْگه یَخْشی ایتوبْ جَوابْ بیره بلهٔلَرْ. سینْ اونْ یاشنْده بولسه كڈه، دُرُسْتْ كنه اوقی بلْمیسنْ، یَخْشی غنه یازا بلْمیسن، برْ سوزْ صوراسهٔلَرْ، آوزكڈُنْ، سوزكْ چقْمی، سویلهٔسَكْ برْده آكڵامی سویْلَبْ یبارهٔسنْ، بو سكا بیكْ عَیْبْ. برْ كونْ بولورْ بولایْ بولْغانڭْ ایچونْ كیمْلكْگه تُشَرْسنْ، اوكنورْسنْ لَكنْ اشْ اوزْغانْ بولورْ بالاقایمْ.

اِطاعَتْلی بالا

مُطیعْنی یک سَوه‌منْ، چونْکه آتاسی آکّا بِرْ اشْ بیورْسه، تیزْرَکْ طُروبْ اشْله‌رْ، آناسی آکّا «اوغلمْ بارْ کوچَمْ آلوبْ قایتّه» دیسه، هیچْ بِرْ جَوابْ قایتارْمایْ یُکْروبْ کیتره آلورْ، مَکْتَبده خَلْفَه‌سی «طُرُشه تُشَرْگه کیرَکْ» دیو آکّلاتْسه بیکْ طُرُشَرْ. «سُویلَشمه» دیسه طوقْطاْ قالورْ.

طانیغان کشیلَرگه، آنی سودرمشدر. بالالرم سزْده مطیعْکبی بولکز سزْنیده هَرْ کَمْ سَوَرْ.

اِطاعتسز بالا

عاصی، مُطیعْ کبی دگلْدرْ، هیچْ کمْنی طکلامیدرْ شونکْ ایچونْ آنی میندْه سَوْمیمنْ، باشْقه کشیلرْده سَوْمیلر. آکا آتاسی «اوغلمْ! بار صو کیترْ» دیسه «بیکْ یراقْ-طرارلق بارمْ حاضرْ بارا آلمیمْ» کبی ییشْسز سوزْلرْبرلَن جوابْ قایْتارر. شول سَبَبْدَن آتاسی آکا بیکْ کوبْ وَقتْ ؟ بیره‌در، هَمْ بیکْ یَخْشی ایته‌در.

آتاسی اَوْده بولمَغانْده اشْ بیگْرَکْ یامانْ بولادر. اول بیچاره آناسی برْ یُمُشْ قوشْسه، آکا ئَاللَه نینْدی تیشْسز سوزْلرْ برْلَنْ جواب قایْتارادر. بونْدای بالاغه الله تَعَالی جزاسنْده بیره‌درْ: قایْچاغنده طکلاماوی سَبَبْدَن ئَللَه نینْدی بلالرْگه طُتْقنْ بولادر.

اوڭغانْ بالا

اَحْسَنْ بيكْ اوڭغانْ بالادرْ. هَرْ وَقتْ فائدەلی نَرسەلرْگه ياصابْ طُرادرْ. ايرتَنْ بيكْ ايرته طُرادرْ، طُرْغاچوث طَهارَتْ الوبْ نَمَزينْ اوقيدر، صكڔْه آناسينه اَوْ اشْلَرنده بولشادرْ. قشينْ ايدَنْلرْ سبره اَوْنی ييشترادرْ. يَىنْ كُتوسره باغْچەدن چوبلَرْ اوطی باغْچەغه قازلَرْ كرماسونْ ديوبْ صاقْلی. مكتبدەده تيكْ طرمی: خلفەسی آلدنده دَرسْنی يَخشی طكْڵی٧ خلْفه يوغنده كوچروب يازا، حُسْنِ خَطْ يازا، حسابْ يازا، كتابْ اوقی، هَمانْ اشی شول. شولاىْ بولْغانْغه ايندْياولْ حاضرْ ايبدشلرنْدنْ َخشی يازاده اوقيده حسابنيده دُرُستْ چغارادرْ.

اوکڠاغان بالا

اِحسان، اَحْسَنْ شیکلْلی تُوگل، اَوْده هیچْ نرسه اشْلیسی کیلْمیدر. یوقودَن بیكْ صوكْڭ طرادرْ. طرْغاچْده آناسی شلتهلَبْ گنه نمازینْ اوقیدرْ. آشاغاچْ اچکاچْده یه اوینارْغه یه یاطوبْ طُررغه غنه باغادرْ.

مکتبْدهده وظیفهلرینْ برده یازْمیدرْ. کشیلرْ سَبَقْ اوقوغانْده یازو یازغانْده اولْ چبنْلر طتوبْ عُمُرْ اوتکارهدر. اوقو، یازو وهیچْ برْ هُنَرْ اوگْرَنهسی کیلْمیپرْ. اوسکاچْ تیچكْ دنیاده طرْماقچی بولا ایکان؟ اشسزْ کشی اوزْ آلدینه اش طابماغانْ کبی کشیده آڭا اش بیرهسی کیلْمیدر. یَشْ وَقتْده اشکه اوگرنمگان کشی اوسْکاچْ یه خیرْچی یه اوغری بولادر. بوده شونلرْنڭ برسی بولْمی حالی یوقْدر. اوکڠاغانْ اِحسانْ کبی اشسز بولودنْ الله تعالی بارْچهمزنی صاقلاغایْ ایدی.

آتا آناسینْ سَوْگانْ بالا

بِرْ آتا بِرْلَنْ آنانکْ عَلی اِسْملی بِرْ کوچکْ اوغلی بارْ ایدی. بو عَلی بیکْ طُرُشْ، بیکْ عَقْللی ایدی. آتا آناسی عَلی‌نی اوقورْغه بیروبْ یَخْشی تَرْبیه قیلْغانْلَرْ، بو یُولْده بایْتاقْ مَشَقَّتْ طارْتْقانْلر. عَلی‌ده آتا آناسینکْ تَرْبیه وَمَشَقَّتْنْ یوقْغه چغارْمغان. طُرُشْقانْ، بلْگلی بولغانْ، بایْغانْ. قارْتایُو سببْلی اشدَن چقْغانْ آتا آناسینْ بیکْ سَوْگانْ. آنْلرنکْ طنچْلغی ایچون کیرَکْ نَرْسه‌لَرنی تَمامْ ییتشدرْگان، آتا آناسی عَلی‌دنْ بیکْ راضی بولغانْلر. هرْ وقتْ آکْا خیرْ دُعا قیلْغانْلر. عَلی‌ده اَوْلَکانْ، آنکْده بالالَری بولغانْ. عَلی آتا آناسینْ سَوْگانْ کبی آنیده بالالَری بیکْ سَوْگانْلر. شولای ایتوبْ اُولده دنیاده بیکْ راحَت یَشه گانْ. آخرتْده همْ حالی یَخْشی بولورْ انشاءَ اللهُ تَعالٰی.

آتا-آناسین سَوْمَگان بالا.

عٰلینگْ آولنْده یَنه برْ آتا برْلَنْ آنا بارْ ایدی. بونْلَرْنگْ وَلی اِسْمْلی برْ یالْغزْ اوغْلی بارْ ایدی. بونْلَرْ بیکْ فَقیرْلرْ ایکانْ. فَقیرْ بولْسه‌لَرْده، وَلی‌نگْ تَرْبیه‌سینه بیکْ طرشْغانْلَرْ، اوقورْغه بیرْگانْلَرْ هُنَرْ اُوگَرْتْکانْلَرْ. وَلی بایْغانْ، لَکِنْ ناچار کوکْلْلی بولْغانْغه، وَلی آتا-آناسینْ برْده باقْمی ایکان. آنْلَرْنگْ کییمْلری ناچارْ بولْغانْغه وَلی کوره‌سیده کیلْمی ایکانْ. بیچاره‌لَرْ فَقیرْ حالْده بالالارینه بَدْ دُعا قیلا-قیلا دُنْیادٰنْ کیتْکانْلَرْ. وَلی گه‌ده اللّٰهُ تَعٰالیَ بو اشینگْ جَزاسینْ بیرْگانْ - فَقیرْلَنْگانْ، بالالَری بایْ بولْسه‌لَرْده، آتالَری کبی ناچارْ کوکْلْلی بولْغانْلَرْ، وَلی‌نی برده تَرْبیه‌له‌مَگانْلَرْ. وَلی‌ده آتا-آتاسی کبی فَقیرْ حالْده بالالَرینه بَدْ دُعا قیلا-قیلا دُنْیادٰن کیتْکانْ. بابایْلَرْنگْنی «پچْسه‌گْ آنی اوررْسنْ» دیگانْ سوزْلری بیکْ طوغْری کیلْگانْ.

نازك بالا

كَريمْ برْ كونْ اورامْده قارْشی كیلْگانْ برْ قارتْ كشيگه سَلامْ بيرديده، زورْلَرْ كبی باروبْ، قولينْ اوبْدی. كَريمْنكْڭ بو اشينْ بيكْ ياراتْدمْ، بيكْ شادْلانْدمْ، چونْكهِ كَريمْ بو اشی برْلَنْ اوزينكْڭ بيك نازكْ بالا بولْغانينْ كورْسَتْدی. بالالَرمْ! سزْده كَريمْ كبی نازكْ بولكزْ، نازكْ بالا كبی سوَكْلی دُنْياده هيچْ نَرْسه بولْمازْ، سزْده آنكْڭ كبی قارْطْلَرْغه واوزكْزدَنْ اُلُوغْلَرْغه حُرْمَتْ ايتكزْ، خَيرْ دُعالَرينْ آلكزْ. سزْگه برْ نَرْسه بيرْسه‌لَرْ، «رَحْمَتْ اَفَنْدم» ديمَكْدَنْ طارْتنْماكزْ. برَوْدَنْ برْ كتابْ يا باشْقه نَرْسه صوراسه كزْ، «اَفَنْدمْ مَرْحَمَتْ ايدوبْ شولْ كتابْنی بيرْسَنه» ديمَكْدَن اُيالْماكزْ. سزْدَنْ صورالْغانْ سوزْلَرْگه «ايوُ اَفَندمْ» ياخودْ «خَيرْ اَفَنْدمْ» ديوُ جَوَابْ بيركزْ. نازكْلكْ تَرْبيه كورْگانْ بالالَرْده غنه بولادرْ، سزْده تَرْبيه‌لی نازكْ بولورْغه طُرشكزْ بالالَرمْ.

طوپاس بالا

سَلیمْ برْ کونْ خَلْفەسینه اُچْرادیده، قولینْ اوپمەدی، حَتّٰی سَلامْده بیرْمەدی، سَلیمْنكْ بو اشی بیكْ طوپاسْلقْدرْ. سَلیمْنكْ بو طوپاسْلغی خَلْفەسینه گنه توگلْ، اولْ هَرْ کمْگه شولایْ، اولْ هیچْ کمْگه سَلامْ بیرْمی، هیچْ کمْنكْ قولینْ اوپْمی، هیچْ کمْ برلَنْ طانشْمی. اوزینه برْ نَرْسه بیرْسەلَرْ «رَحْمَتْ اَفَنْدمْ» دیبْ ایتْمی. اوزنْدَن برْ نَرْسه صوراسەلَرْ «بَلی اَفَنْدمْ» یاخودْ «خَیرْ اَفَنْدمْ» یاخودْ «بیكْ یَخشی اَفَندمْ» دیبْ اَیْتَەسی اورنْده «أَ أَّ ءْ» یاخودْ «یوقْ» کبی طوپاسْ جوابْلَرْ بیرەدر. سَلیمْنی هَرْ کمْ تَربیەسزْ بالا دیبْ بلەدرْ. آنكْ قَلبی نیقَدَر صافْ بولْسەده هیچْ کمْ آنی سَوْمَز، آنكْ برْلنْ هیچْ کمْنكْ کورشەسی کیلْمَزْ، قایه بارسەده آنْدَنْ کشیلَرْ قاچارْلَرْ. بالالَرمْ! سزْنی هَرْ کمْ سَوْسونْ دیسه کزْ سَلیمْ کبی طوپاسْ بولْماکزْ، کریمْ کبی نازكْ بولکزْ.

طاماقایْ بالا

تیمْری نیقَدَرْ طاماقایْ بالادرْ. آناسینکْ بر نَرْسهنی یشروب قویْغانینْ بلْسه، آناسی چقْغانْنی صاقلابْغنه طُره، چقغاچْده الوبْ آشیدرْ، برْ کونْ کورشینکْ آلما آغاچینه آلما اورْلارْ ایچونْ منْگانْ، لکنْ بولدرا آلْماغانْ× طُتوب الوبْ بیکْ یَخشی طایاقْلاغانْلَرْ. طاماقایْلُقْ بیکْ یامانْ خُلُقْدر. کشینی بُتونلَیْ اشدَنْچغارر. تیمْری اگرْ بو خُلُقینْ طاشلاماسه بو خُلُقْ آنی تُرمه گه قَدَرْلی آلوبْ بارر. بالالَرمْ! تیمْری کبی طاماقایْ بولودَنْ صاقْلانگز، یوزْ صوکژْنی صاقْلاغانْ بولورسز.

طاماقایْ توگلْ بالا

شُکْری طاماقایْ توگْلدرْ، بیكْ قَناعَتْلیدرْ. شونكْ ایچونْ آنی هَرْ کَمْ سَوەدر. اوزینه بیرلْگانْ نَرْسەلَرْگه راضی بولا، طاتْلی طَعامْلَرْنی یَشْروبْ قُویْمی، یَشْرُوبْ قویلْغانْ نَرْسەلَرْنی ازْلَبْدە یُرْمی. اُسْتَلْ یانینه اوطرْسه «آشْ بیرگزْ» دیبْ صورامی. بیرْگانْنی کُتُوبْ طُرا، چونْکه اُوزینْ اُنُطْمایاچَقْلَرینْ بیكْ یَخْشی بلەدرْ. قولینه تُشْکانْ آقْچەنی تیمْری کبی حَلْواغه، قانْفیتْغه بترمَزْ، کیلگانْ بر آقْچەسینْ صاقْلارْ. یگرْمی اوطزْ تینْ بولْغانْ صاینْ آناسینه صاقْلارْغه بیررْ، اوزینه قانْفیتْ یا که حَلْوا کبی نَرْسه بیرْسەلرْ آنیده آلورْ. لکنْ آلغاچْده آچْ کوزْ کبی آنی یالْغزْ غنه آشامازْ. اوزینكْ کوچكْ ایبْدَشْلَرینەدە اُلُشْ چغاررْ.

شاقشی بالا

صَادْری‌غه قاراکِزْ! بو کونْ ایرْته گنه مَکْتَبْ گه بیكْ پاكْ کیلْدی. ایندی حاضِرْ یوزی-قوللَری - بتُونْ کییمی قارا ایچنْده قالْغانْ، باقکِزْ! کتابْلَری-دفْتَرْلَری بتْنْلَیْ قاراغه بویالوبْ بتْکانْ. بو بالانی نیچكْ عَقْلی، تَرْبیلی بالا دیبْ اَیتْرْ گه کیرَاكْ؟ خَیْرْ، بو اَحْمَقْ وَشاقْشی بالادرْ. اُوینه قایتْغاچْ آگا آتاسی نی اَیتُرْ بله‌سزْمی؟ خورْلارْ، قینارْ هَمْ شولاىْ ایتْرْ گه تییشْلیدرْ. میندْه اولْ بالانی ایبْدَشْلرَی یانده طُرْغُزْمام. تَمامْ پاکْلك گه عادَتْلَنْگنچه دَرسخانه‌نڭ برْ پوُچْماغنده یالغزینْ اوطرْتْرمنْ. بالالرمْ! صَدْری کبی شاقْشی بولودَنْ اوزکِزْ نی صاقْلاکِزْ!

بوده بِرْ شاقْشی بالا

بَکْرنی شاقْشیلغی ایچونْ اوینه قایْتاروبْ یبارْدمْ مُرْدارْنكْ بُرُنْ سُرْته طُرْغانْ یاوْلغیده یوُقْ یوُزی وقولْلَری وکییمْلَری شاقْشی بولوبْ مَکْتَبْ گه کیلْگانْ بالالَرنكْ بارْچه‌سینْ بَکْر کبی اوینه قایْتاررمنْ سزْنكْ خَسْته بولوگزْنی برْده یاراتْمیم اَگَرْ هَرْ کونْ طَهارَتْ آلوبْ قولْلَرگزْنی ویُزْلَرگزْنی یوماسه کزْ، کییمْلَرگزْنی پاكْ صاقْلاماسه کزْ، خَسْته بولوگزْده شُبْهه یوقْدرْ. بالالَرْ! بَکْر کبی شاقْشیرُمه کزْ، سزْكْ پاکْلگگزْنی بیكْ قاراغانْمنی اوزگزْده بله‌سزْ.

بیكْ پاكْ بِرْ بالا

کشی زاهِدْنی کورْگانْ صاینْ کَیْفی کیله‌درْ بیكْ پاکْلگی ایچونْ آنی ماقْتابْ یبارْگانینْ نیقَدَرْ پاكْ طُتادر. هیچْ بِرْ وَقْتده زاهِدْنكْ کییمْلَری طابْلی- کاوشْلَری بالْچقْلی بولْمیدر. دَفْتَرْلَری- کیتابْلَری هَرْ قایْچانْ پاكْ بولادرْ. یازو یازارْغه کوبْدَنْ توگَلْ گنه باشْلادی آلایْ بولْسه‌ده آنكْ دَفْتَرْنده بِرْ طامْچیده قارا طامْغانْ کورْمَزْسنْ. اوینْاب یازْغانْ یازولَرْ وَصزقْلَرْ کورْمَزْسنْ مینْ آڭا هَرْ وَقتْ تَحْسینْ کاغَدی بیره‌منْ. سِزْده زاهِدْ کبی بولْکزْ، مُکافاتْ الورْسِزْ. بِرْ هَفْته پاك یورْگانْ دَفْتَرْ وکتابْلَرْنده بلْچراق بولْمَغانْ شاگِرْدْلَرْگه پَنْجْشَنْبه کونْلَری بِرَرْ تَحْسینْ کاغَدی بیرلورْ.

یَخْشی یولْداشْ

حَسَنْنی ایبْدَشْلَری بیكْ سَوَه‌لَرْ. چ.نْكه اولْ هَرْ كُمْگه بیكْ یَخْشیایبْدَشْ بولادرْ. رَیکْلَرینه برْده اوْرْلَقْ کیترْمی، هیچْ کمْ برْلَنْ دَعْوَی چقارْمی یوقْنی بارْنی خَلْفه‌گه سویْلهطب ایرشْدروبْ طُرْمی، انْلَرْغه جَزا الْدررْغه تله‌می، بَلْکه آنْلرنی عَفو ایتْدرْرْ ایچونْ قولنْدَن کیلْگانْ اشْنی اشْلیدر.

برْ کونْ حَسَنْ کُرْسینی پچاقْ برْلَنْ یونْدی دَیو شکایَتْ ایتْدیلَرْ، یالْغانْ ایدی. حَسَنْ یونوچی کمْ بولْغانینْ بلسه‌ده «مینْ یونْمادمْ» دیدی، ارْتقْ سوزْ سویْله‌مه‌دی خَلْفه قاتیلقْ قیلا باشلاغاچْ، یونْغانْ بالا چغوبْ یونْغانینْ اقْرارْ ایله‌دی. خَلْفه آنیده (کوکْلی صافْ بولْغانْغه) عَفو ایتْدی. حَسَنْنی کورْکامْ خُلْقی ایچونْ ماقْتابْ یبارْدی. منه ایبْدَشْ شولایْ بولا بالالَرْ.

یامانْ یولْداشْ

حَسَنْ اورْنندهخالِدْ بولْسه، حَسَنْ کبی سویْله شْمَزْ ایدی؛ چونْکه اولْ بیكْ یامانْ بولْداشْدرْ. اوزی عیبْلی بولسه، کشینی قُتْقارر ایچونْ، چغوبْ عَیبینْ اقرارْ ایتْمَزْ ایدی، بَلْکه اوزینكْ عَیبینْ کشیگه صلْتارْ ایدی. خالدْ هَرْ قایْچانْ ایبْدَشْلَری برْلَنْ دَعْوالَشرْ، آنْلَرْغه راحَتلَنوبْ اویْنارْغهده بیرْمَزْ. اوزینكْ اوینْچاقْلَرینْ ایبْدَشْلرینه اویْنی طُرُرْغه برْده بیرْمَزْ، یوقْ بارْ اشْنی خَلْفه گه باروبْ سویْلهوی ایبْدَشْلَرینْ هَلَکْلهوی، نی بارْ عَیْبنْدَنْ قَباحَتْدرْ. خعلْفه هَلَه کُلْ وچیلَرنی سَوْمه گانْکه، اوزینهده کوبْ وَقتْده جَزَا بیزهدرْ، آلایْده هَمانْ شولْ اشنْده بولادرْ. شونكْ ایچونْ حالدنی ایبْدَشْلَری برْده سَوْمیلرْ آنكْ برْلَنْ اوینْ اوبْنارْغهده استهمیلَرْ.

قارْشی بالا

بَدْری نیقَدَرْ قارْشی وکیری بالادرْ، هیچْ وَقتْ کشینكْ سوزینه یولْ بیرْمی، هیچْ برْ اشْکه قَناعَتْ ایتْمی، کچْکنه گنه برْ اشْده آگا مُخالَتْ ایتْسه‌لَرْ، آچولانا، یلی، قچقرا، تیبنه‌درْ انه قارْشی بالا شولایْ بولادرْ. برْ سوزْدَنْده‌نْده برْ اشْدَنْده قالْلی هَرْ اشْنی کشیگه بیوررْغه یاراتا، اولْ اشْلَرنكْ کوبسی اوزینه اشْلَرْگه تییشْ بولْغانْغه شونْده نیبارْ خُلُقْسُزْلغینْ کورْسته‌درْ. اگرْ بو بالا بو خُلْقنْدَنْ قایتْماسه، اوزینْ اوزی ایكْ اَشَکی حالگه ایندره‌چَکْدرْ. سَوکلو بالالَرْمْ بونْدایْ بولودَنْ اوزکْزنی صاقْلی کورکْزْ.

يَخْشی بالا

بالالَرمْ! سزْ حُسَینْنی اوزگزْگه اورْنَكْ ایتکزْ. انْدَنْ عبْرَت الگزْ: چونکه اولْ بیكْ اطاعَتْلی، تَرْبیه‌لی. اُیاطْلی یُمْشاق طَبیعَتْلی برْ بالادرْ، حُسَینْ اُیاناسی کیلْسه، اگا حاضرْ ایبْدَشْلَرْ طابالادرْ. حُسَینْ هیچْ برْ اوینْده اوُینْ بُزْمی، قاطیلق قیلْمی، ییگْلسه آچولانْمی. اوکنْمی بَدْری کبی چِقْروبْ باقرْمی کشیگه، اوزینكْ هَرْ کَمْ طَرَفنْدَنْ سَولْگانینْ کورْمَكْ وَهرْ کَمْ آنگْ برْلَنْ کورشه‌سی کیلْگانْنی ایشتْمَكْ نیقَدَرْ خوشْدر. آراگزْدَنْ هیچْ برگزْ خُلْقسزْ دَیو اطالْغانْنی یاراتْمیسزْ. اَلْبَتَّه هَرْ قایوگزْ کوچُكْ یَخْشی بالا بولورْغه یاراتاسزْ.

اوصالْ بالا

لَمْعی، نیقَدَرْ اوصالْ بالادرْ. برْده تیمه گانْ کشیگه تییه، مسْقلْ ایته، کشی آنکْ چوینْ کیتررگه کشینی یلارْغه طرشه. شولایْ ایتوبْ بَرْونی یلاتْسه بیکْ کَیْفی کیله شادْلانا اوامْدَنْ اوزْغانْ قارطْلَرْنی صرقرلَرْنی مسْقلْ ایته مَکْتَبْده یَخْشی خُلُقْلی بالالَرْ یانینه کیلْسه، دَعْوَی چغارا آلمی. چونْکه انْلَرْ آنکْ اوصالْلغینْ بلوبْ آنکْ ایتنشینه اِلْتفاتْ ایتمیلَرْ. اتْ کُبُکْ اُره‌ده قالا. اَمَّا قایْسی بالالَرْ، آنکْ قیلنشْلرینْ تَحَمَّلْ ایته آلْمیلَرْ، آرالَرنْده دَعْوَی چغا، صوغشالَرْ، خَلْفه‌دَنْ جزا آلالَرْ. ثایْچاغنْده لَمْعی بو دَعْوَالَرْده ییکْلوبْ یرْطُرْ کییملَرْ وَیارالَرْ برْلَنْ اوگه قایْتا، قایْتغاچْ یلی، لَکنْ آنکْ یلاوینه باغوبْ بَرْوده آنکْ کوکْلینْ طابارْغه طرشْمی، چونْکه آنکْ اوصالْلغینْ هَرْ کَمْ بله، عَیبْ اوزنْده بولْغانْغه هیچْ کَمْ آنی آیامی.

ایزلگان بالا

خَیْری نیقَدَرْ ایزلگانْ بالادرْ، اُستینه قاراب طُرساكْ کَیفكْ بُزُلا، اوقورْغه یاخودْ یازارْغه یاخودْ سویلرِگه قوشسه‌كْ، آغزنْدَنْ سوزی چِقْغانچه جانكْ چغا یازا، یازْغانینْ کورْسه‌كْ قولنْدَنْ قلمی تُشه دیبْ بلورْسنْ. بو قَدَرْ ایزلگانْ بالا نیچك آلغه کیتْسونْ؟ بونْ شریکْلَری آنی اوزالَرْ، اولْ آنلَردَنْ قالورْ، بولای بولغاچْ اول صنفنْدَنْ هَمْ کوچه آلماز. بو طَبیعَتْ طاشْلاماسه مَکتَبْدَنْ چِقْغاده هیچْ نَرْسه قولنْدَنْ کیلمَزْ، آیاولی مسْکینْ خَیْری برْ آزْ غَیْرَتْ ایتسه بو خُلْقُنْدَنْ قُطُلُرْ ایدی.

تری بالا

یَشەسونْ تری بالالَرْ، چونْکه بونْلَرْ هسچْ برْ ساعتْلَرینْ بوشْ اوزْدرْمازْغه طرشالَرْ. هَرْ وقتْ کوزْلَری آچقْ، قُلاقْلَری تکگانْ ییکگانْ آط کُبی بیُورلْغانْ اشْنی اشْلَرْگه حاضرْلنوبْ طُرالَرْ. قایْسی برْاشْده صَفانکْ آرتغْراقْ کیتُوی بولْسەده، ایزلْگانْ بالادَنْ آلایْده یَخْشیراقْ. صَفاغه برْ سوزْنی ایکی مَرْتَبه ایتورگه حاجَتْ یوقْ ایشْتوی برْلَنْ دَرْدْلَنوبْ اشْلَرْگه یابشەدر.

هَرْ قایچانْ وَظیفەسینْ شریکْلَرْنْدَنْ اولْ بترەدرْ نیقَدَرْ گوزَلْ دَرسْلَرینْ بارْچهشَریکْلَرْنْدَنْ یَخشی بلەدر، چونْکه اوگْرَنْرگه وقتی بارْ اوگْرَنَدرْ. شولایْ ایتوبْ مُکافاتْ هَمْ آلادرْ. باقکزْ خَیْری برْلَنْ صَفا آراسنْده نیقَدَرْ آیرْما بارْ بونْلَرْ اوقورْغه یازارْغه برْ وقتْده باشْلاانْلَرْ ایدی صَفا، اوزینکْ چایالغی برْلَنْ برْده یا کْلشْمایْ اوقی بله، املانی هَمْ بیکْ گوزَلْ یازا، امَّا خَیْری هجالامایْ عِبارەنی اُوقی آلمیدرْ، املا دیسەکْ برْده یازا آلْمی.

قارْطْلَرْنى قَدرْله گانْ بالا

مَسْرورْنكْ اشينْ بيكْ ياراتامْ. آنْدَنْ بيكْ راضى منْ. چونْكه اولْ هَرْ وَقتْ قارْطلَرْغه سَلامْ بيره، انلَرْنكْ قولينْ اوبه. كوكْلَرينْ طابارْغه طرشه. قارْطْلَرْ كوبْركْ زَمانْ اورو بولْغانْغه، كوكْلرى بيكْ تيزْ صنادرْو. شونكْ ايچونْ خاطرْلَرينْ بيكْ صاقْلارْغه، قَدَرْ وَحُرْمَتْ ايتارگه كيرَكْ، قارطْلَرْنى حُرْمَتْله گانْ كوچكْ بالالرْنى هَرْ كَمْ اِعْتبارْ قيلادرْ. مينْ مَسْرورْگه صاغنْمالق ايتوبْ، طشنه «قارْطْلَرْغه حُرْمَتْ» ديو يازْلغانْ وآلْتونْلاغانْ برْ كيتابْ بولَكْ ايتوبْ بيره‌چَككمنْ كوچكْ شاگرْدْلَرَمْ! سزْده مَسرورْ كُبى قارطْلَرْغه حُرْمَتْ ايتوچى بولْسه‌كزْ، هَرْ كَمْ قاتنْده قَدرْلى وَحُرمَتْلى بولورسز.

قارْطلَرْغه حُرْمَتْ ایتْمه گانْ بالا

قارْطلَرْنی حُرْمَتْله گانْ ایچونْ مَسروردَنْ راضی بولْغانْمنی کیچه سزْگه سویْله گانْ ایدمْ. هَرْ قایوکزْ بو اشْده مَسْرورْنی اُلْگی طُارْ دیبْده اویْلاغانْ ایدمْ. لَکنْ آلْدانْغانْ ایکانْمنْ. آرا کزْدَنْ سَمْعی کیچه برْ اقْساقْ قارطْغه اُچْرادی، آگَا سَلامْ بیروبْ آنكْ صوراغانْ سوزْلَرینه یمُشاقْلقْ برْلَنْ جَوابْ بیره‌سی اورنْده سَمْعی آندَنْ کُلْدی، آنی مسْقلْ اتْدی. قارا کزْ الی بونْدَنْده قَباحَتْ اشْ بولورْمی؟ بیچاره قارْطْ میگَا بو واقعه‌نی سویْله گانْده کوزنْدَنْ یاشینْ طوقْطاتا آلْمای یلابْ اوطرْدی، سَمْعیگه بونكْ ایچونْ بیكْ قاطی جَزا بیرْمَكْچی بولْغانْ ایدمْ، بیكْ اوکنْدی «ایکنْچی شونْدی تیشْسزْ اشْده اصلا بولْمامْ» دَیو بیكْ قاطی سوزْ بیرْدی، بو یولی جَزا بیرمه‌دمْ عَفو ایتْدمْ. بالالرمْ! زِنْهارْ شونْدای یاراماز اشْده بولا کورْمه کزْ.

یالْغانچی بالا

سَوکْلو بالالَرمْ! «برْ بالْغانْچی، برْ اوغرِیدنْ یامانْراقدرْ» دیلَر، بو سوزْ اوصاللقْنی بله طُرغانْ زورْلَرْ حَقنْدەدر. لکنْ اوصاللقْنی بلْمەگانْ بَعْض کچکْنه بالالرْده بارْدرْ، که قایْچاغنْده قیلْغانْ عَیبینه کوره جَزا آلْمازْ ایچونْ قایْچانْ برَوْنی آلدارْ ایچونْ بالغانْلاب یبارەلَرْ. بو بیکْ یامانْ خُلُقْ بونْدایْ کچکْنه یالْغانْلَرْدَنْده بیکْ زورْ ضَرَرْلَرْ چقْغانی کورلەدرْ. مَثَلا برْ بالانکْ یالْغانْ سویْله گانْی بلنْسه، ایکنْچی طوغْری سویْلەسەده آکَا هیچْ اشانْمازْلَرْ. باقکزْ بونکْ حَقنْده سزْگه بر حِکایه سویْلەیم.

حکایه

عُمَرْ اِسمنْده بر کچکْنه کُتوچی بولْغانْ. هَرْ قایچانْ صارقْلَرینْ اورْمانْغه یاقنْ ییرْده کُته ایکانْ. کونْنی عُمَرْ «بوری بار بوری بار» دَیو بیکْ یامانْ آوازْ برْله قچْقرغانْ. اولْ خلْقی «چنْده بوری بارْدر» دیبْ بیکْ قاطی قورْغانْ ایکانْ، عُمَرْ بولارنی کوروب بیکْ قزقْلانْغانْ آلدادمْ دیبْ اوزْلَرنْدنْ بیکْ قاطی کُلْگان.

لَکنْ برْ کونْ چنْدانوقْ برْ بوری کیلوبْ کُتونکْ اورطاسینه کرگانْ، عُمَرْ «وری بارْ بوری بارْ» دیبْ نیقَدَرْ چنْلابْ قچْقرْسه‌ده بو آلداقْ کُتوچی آلدی طُرْغانْدرْ» دیبْ هیچْ کمْ کیلْمه‌گانْ. امَّا بوری کُتونکْ ایکْ گوزَلْ قویلَرنْدنْ برْ یکرْمینی بوغانْ، بالْغانچی کتوچینی آشاغانْمی یوقْمی آنْسینْ بله آلمادمْ.

طوغْری سوزْلی بالا

سَیْفی بِرْلَنْ ماقْتانْمیمْ، لَکِنْ آنكْ یالغانْ سویلەوْدَنْ قورْقوی وَهَرْ قایْچان طوغْری سویْلەوْدَنْ قورْقْماوی، طارْتِنْماوی نیقَدَرْ گوزَلْدِرْ. قایْسی بالالَرْ بار ایبْدَشْلَرْنْدَنْ برینه جَزا آلْدِرْمَقْ ایچونْ یاخودْ اوزی بِرْ جَزادانْ قُطُلْمَقْ ایچونْ یاخودْ اوینابْ کُلَرْ ایچونْ یالْغانْ سویْلەوْدَنْ طارْتُنْمیلَرْ، سَیْفی بولَلَرْ کُبی دگَلْدِرْ. هیچْ وَقُتْ بالْغانْ سویْلەرْگه باراماغانین حَقْنی یَشرودَنْ جَزا آلو ارْتُغْانْ بولْغانین بیكْ گوزَلْ بلەدرْ. بِرْ کشینكْ عَیْبینْ بلْسەكْ دە، سینْدَنْ صوراماسەلَرْ، سویْلەمَكْ لازمْ دگُلْدرْ. اگَرْ بِرَوْنكْ عَیْبینْ بلْسە کْدە، صوراماینْچه خَلْفه گه ایتْسەكْ هَلَکْچی بولوبْ بیكْ یامانْ بالابولاسنْ، ذکی، وَهْبی‌نكْ عَیبینْ خَلْفه گه سویْله گانْ ایدی. سَیْفی آنكْ سویْلهطگانینْ بلَسەدە وَهْبی گه اَیْتْمه گانْ ایدی. چونْکه ایتْسه ذکی برْلَنْ وَهْبی آراسنْدە دُشْمانْلقْ چغاچاغینْ آکْلیدرْ ایدی. لَکِنْ بالالَرْمْ بِرْ بِرْ اشْ حَقْنْدە آتا کْزْ یا که آنا کْزْ سویْلەرْگه کیرَكْ بولادرْ. کورگانْنی کورْمەدمْ لْگانْنی بلْمەدمْ دیبْ قالو برْدە یارامیدرْ. چونْکه بودە شولایوقْ یالْغانْ بولادرْ.

کبرْلی بالا

بالاچقلَرمْ! سزْگه الی کبرزْ حَقنْده برْده سویْله گانمْ یوقْ. بو بر عَیبْدر که، کشینی هیچْ کمْ قاتنْده قبولْ بولْمی طُرْغانْ برْ حالْگه قویادرْ. سزْگه سَلامْ بیرر گه سزْنكْ برْلَنْ سویْلهشرْگه کیمْسنه طُرْغانْ «لامی» کبی برْ ایبْدَشْنی سَوَرْمیسزْ؟ اولْ هَرْ قلیْچانْ اوزین یزْدَنْ آرْطقْ دیبْ بله، اوزْنچهسزْ، آنكْ برْلَنْ برْگه اویْنارْغه یرُرگه، دَرسْخانهده برْ کرْسیده اوطررْغه لایقْ توگلْ دیبْ حکمْ ایته. اولْ، هَرْ نرسهنی سزدَنْ یَخْشی یاصی الامْ هر نَرْسهنی سَزْدَنْ تیزْرَكْ آکْلیمْ وَهَرْ نَرسهنی سَزْدَنْ آرطقْ بلهمْ دیبْ اویْلیدر. شونكْ ایچونْ اولْ، کبرْلی برْ نادانْ کوچكْ اَحْمَقْ قولْنْدَنْ هیچْ برْ یَخشیلقْ کیلْمی طُرْغانْ ماتانْچق هیچْ نَرْسهنكْ باشنْدَنْ چغا آلْمی طُرْغانْ مُدَّی بولادرْ. شوکارْ کوره، آتا آناسی وَخَلْفهسیده آنی کورهسیلَری کیلمیدرْ. کبرْ برْلَنْ اشْکه یاراقلیلقْ برْ وَقتْدهده برْگه جییلْمیلَرْ. عَقلْلی بلکْلی طرْ بالالَرْ، قایْچانده کبرلی اولْمالَرْ، چونکه آنْلَرْ، نیقَدَرْ بلكْلی بولْسهلَرْده اوزْلَرینكْ بلْمهگانْ نَرسهلَرْینه قاراغانْده بلْگانْ نَرسهلَری آزْ بولْغانین آکْلیلَرْ.

کبْرسزْ بالا

نافعْ، برْ بایْ کشینکْ بالاسیدرْ. کییمْلری، بارْچه ایبْدَشْلرینکْدَنْ یخشی، اُوینْچق وَغَیْر نَرسه‌لریده هَرْ قایسینقْدَنْ کوبْدرْ. بولایْ بولْغاچْ سز آنی کبرْلی وَغُرورْلیدرْ دیبْ بله طُرْغانْسزْ. خیرْ «اَلْحَمْدُ للّٰه» نافعْنکْ آنْدایْ اشکی خُلقی یوقْدر. اولْ ایبْدَشْلری برْلَنْ اویْنی، اوینْچاقْلرینْده آنْلَرْغه اویْنی طُرُغه بیره، اوزینکْ آنْلَرْدَنْ بایْ بولْغانینْ هیچْ برْ وَقتْ بلْدرْمیدرْ. اوتْکلْگی وَعلْمی، آنْلَرْنکْ کوبسینکْدَنْ آرتقْدر، شولایْ بولْسه‌ده رْده کبرْلنْمی ورورْلانْمی، وَبوتَنْ ایبْدَشْلرْدَنْ اسْتُنْ بولوی برْلَنْ ماْتانْمی، شولْ سَبَبْدَنْ مَکْتَبْده گی بارْ ایبْدَشْلری‌ده آنی سَوَه‌لَرْ، برْده آگا حَسَدْ ایتْمیلرْ. بالا قایْلَرمْ! سزْده نافعْ کبی بولْسه کزْ، سزْنیده ایبْدَشْلرکزْ سَوه‌رْلَرْ وَحُرْمَتْ ایتَرْلَرْ.

کوکلْچن یمُشاقْ کوکلْلی بالا

برْ نیچه یلْ الكْ صنفنْده برْ کوچكْ بالا بارْ ایدی، که کوکلْچَنْ بولْغانْغه بُتُونْ شَریکْلَری آنی سَوَهلَرْ ایدی. برْ زَمانْ یایْتاْ وَقتْ آورْدی، ماهِرْ (اولْ بالانكْ اِسمی ایدی) شولْ قَدَرْ قایْغولانْدیکه قایْغوسنْدَنْ تَمامْ خَستهلَنْدی. یالانْ اایاقْ کییمی یرْطقْ اچْلقْدَنْ جُوده گانْ برْ خَیرْ چیگه طوغْری کیلْسه، آزغینكْ یارطیسنْ بولوبْ لگا بیررْ ایدی (بعْضُبالالَرْ کبی). قزقْ ایچونْ حَیْوانْلَرْنی رَنْجتوبْ اوینْامازْ ایدی؛ حَیْوانْلَرْنكْ برْگه بیكْ ورْ نِعْمَتْ طایماغانْلق بولوینْ یَخْشی آگْلیدرْ ایدی. بالالَرْم! سزْده ماهِرْ کبی کوکلْچَنْ بولگزْ، زنیده هَرْ کمْ سَوَرْ، هَرْ کمْ سَوگانْ آدَمینی الله تَعالیَده سَوَهر.

قاتی کوکلّی بالا

باهِرگه کیلسه‌کْ اولْ بتونله‌یْ ماهِرنکْ کیریسینه‌در؛ اورولرنی مُحْتاجْلرنی برْده قزْغانمی، آنلرْغه هیچ برْیارْدمْ ایتمی، آتاسی برْنیچه آیْدنْ بیرلی خسْته‌درْ، شولْ آراده اولْ اوْده طُروبْ آناسینه بولشوبْ آتاسینْ باقْمقْ آنکْ بورچی ایدی، اولْ اوزی شیکلْلی برْنیچه یاراماز بالالرْ برْلنْ اویْنابْ، اورامْده عُمُرْ اوتْکاره‌درْ. برْ کونْ آنی چاپقینْ ایبْدشْلری برْلنْ اورامْده کوردمْ. بیچاره برْ ماچینکْ قُیرُغینه ایسْکی طاسْ بیله گانلرْده اوزلری طاشْلرْ برْلنْ ماچینی برْگه‌لیلرْ، رحیمْسزلرْ، مِسْکینْماچینی باروبْ چیشوبْ یباذْمه‌سه‌مْ، اولْتره‌لرْ ایدی. ینه برْ مرْتبه‌سنْده مِنْ اُلْگُره المادمْ: شولایْ ایتوبْ قینابْ برْ مِسکینْ ماچینی اولْدرْگانلرْ بو حال‌نی کورْگانْ ایکنْچی بالالرْ بونْلرْنکْ مرْحمتْسزْ ایکنینْ تمامْ آکْلادیلرْ؛ بالاقایْلرمْ! بونْدایْ اشکی بالالْ برْلنْ اویْناماکزْ: چونکه کشی سونْدای بالا یانینه یشْ یشْ بارسه، اوزینْ آنلرْ کبی بولودنْ صاقْلی آلْمیدرْ.

اوغْری بالا

بالالَرم! جانلَرمْ! سزْدَنْ برکُژْ گه اوغْردر دیسه‌لَرْ، بونْدَنْ یامانْ کوکْلنی بُزاطُرْغانْ برْ نَرْسه دُنْیاده بولورْ میگانْ؟ اویْلابْ قاراسه کُژْلا، ایچکُژْ ده «اوغْری، دیبْ َیترْگه تییشْلی هیچْ برْ بالا کورْمیمنْ سولایْ بولسه‌ده سزْنکْ یاشْده‌سزْ اویْلاماغانْ کیچه پولیسْلَرْ تُرْمه گه الوبْ کیتْکانینْ کورْدکُژْ، انه اولْ آلْطی غنه یاشْنْده برْ قاراقْ بالادرْ آچْ کوزْلیدرْ، حَلَوالَر،وطاتْلی نَرْسه‌لَرْ آشارْ ایچونْ آناسینکْ آقچه‌سینْ اورْلی اورْلی قاراقْلقْغه اوگْرَنْگاندرْ. مَکْتَبْده ایبْدَشلَرْینکْ قَلَمْلَرینْ اورْلی، تَنَفسْ وَقتنْده اُوینْ اویْناغانْده طوپْلَرینْ وباشْقه اوینْچقْلَرینْ اورْلی اورامْدَنْ اوزْغانْ صاتوچیلَرْنکْ اویَنْچقْلرینْ وآشامْلقْ نَرْسه‌لَرینْ اوزْلیده طُتُلادرْ. برْ باغچه‌ده یمشْ کوْدیمی، نیچکْده آنی اورْلارْغه فُرْصَتْ ازْلیدرْ. نامی بو اشینْ طاشلاماسه نی حالْگه کیلْگانینْ اَلْبَتْ کوره‌چسزْ، اولْ ایندی اوسْکاچْده اورْارْ، تُرْمه گه کرر، عُرْی شونْده اوترْ، یاخود برْ اورْلاغانْ ییرنْده قینابْ اولْدررْلَرْ. نامی کبی بولودَنْ بارچه کُژْنی اللّٰهُ تَعالیٰ صاقْلاغایْ ایدی، بالالَرمْ.

ناصِحْ بالا

سَوکْلو بالالَرم! کشی نَرسه‌سینه قولْ سوزْمقْ، یَعْنی کشینکْ آقچه‌سینْ یاخودْ قراندْاشینْ یا که باشْقه برْ نَرْسه‌سینْ آلورْغه یارامی، بر بالا کشینکْ برْ نَرْسه‌سینْ آلسه، اوغْرِیبولوبْ قاراقْ اسمی برْلَنْ بتونْ خَلقْ آراسنْده دُنْیاده وَآخرَتْده مَسْخَره بولورْ اوتْکانْ دَرسْلَرْدَنْ بو آنکْلاشلْغانْ ایدی. لکَنْ برْ بالا یولْدَنْ برْ نَرْسه‌نی طابوبْ آلسه‌ده ایه‌سینه قایْتارْماسه، اولْ قاراقْ بولامی؟ بو آنکْلاشلْماغانْ ایدی.
ایمْدی بالالَرْ بلکزْ یولْدَنْ برْ نَرْسه طابْسه کزْ، اولْ نَرْسه‌نکْ ایه‌سینْ ازْلَبْ طابوبْ ایه‌سینه قایتاروبْ بیررْ ایچونْ گنه بولْدَنْ آلوبْ یانکْذه طُتارْغه یاریدرْ، اگرْ اول نِیَّتْ برْلَنْ بولْماسه، آلورْغه‌ده یارامی، یانکْذه آصْرارْغه‌ده یارامیدرْ، باری برْ قاراقْ حُکْمُنْده بولادرض.

نوری

نوری، برْ کونْ مَکْتَبْدَنْ قایتْقانْده یولْده برْ نَرْسه کورْدی، قولیده آلوبْ قارادی، اولْ برْ آقْچه یانْچغی اولوبْ، ایچنْده دورتْ اونارْ صومْلقْ آلْتونْ و بیشْ یَرْ زور بایلقْ بولورْلقْ ایدی. اگرْ نوری اورْنْده باشقه برْ بالا بولْسه ایدی. اولْ آقْچه‌نی آلوبْ قویوبْ هیچْ کمْ‌گه برْ نَرْسه سویْله‌مَزْایدی. لکنْ بو نوری ناصح بالا بولْغانْغه، آقْچه اوزْ آقْچه‌سی بولْغانینْ بلوبْ شولوقْ وَقتْ حَلْفه‌طسینه کیلْدروبْ بیرْدی. یانْچقْنی یوغالْتْغانْ کشینی طابْیلَرْ، بو کشی اوچْ بالا آتاسی برْ فقیرْ کمْسَنه ایکانْ، بو آقْچه، بالالَرینْ تربیه‌لَرْ ایچونْ ایرْلی خاتونْلی‌نکْ اوراقْ وَقنْده اوروب طابْغانْ آقْچه‌سی ایکانْ اگرْ نوری، ناصحْ برْ بالا بولْماسه ایدی، اوراقْچی‌نکْ بالالَری آچلقْدَنْ اولو بیكْ یاقنْ ایدی.

بِرْ برینه دوسْتْ طوغانْلَرْ

بری برینْ سَوْگانْ ایکی طوغانْنی کورودَنْ کوکْللی وَیَخْشی هیچْ برْ نَرسه بوقدرْ. ناصرْگه باقکزْ کوچكْ بُرادَری ساجِدْنی نیقَدَرْ سَوه‌درْ. مَکْتَبْدَنْ قایْتغاچْ بیشگبنْ تیبْرَترْ، یلی باشْلاسه، آنی قُچاغینه آلوبْ یرتُرُّ، جُواترْغه طُرُشورْ. آناسی، ساجِدْنی آرتغْراقْ سَوْگانینْ کورْسه، برْده کونْلهْشْمَزْ، آناسی آنی‌ده ساجِدْ قدَرْلی سَوْگانینْ بیكْ بلورْ، ساجِدْنی کوبرَكْ قُچاغینی آلوی، آنكْ کوچكْ بولْغانْنْدَنْ ایکانینْ بیكْ یَخْشی بلورْ اُلوغْلَرْ کوچکْلَرْنی برْ برینه دُشْمانْ بولولَرْنْدَنْ صاقْلاغه کیرَكْ، کوچکْلَرْده اُلوغْ قَرنْدَشْلَرینْ سَوَرْگه کیرَكْ، بَرَکَتْ قَرنْداشْ قَرنْداشْکه دوسْتْ بولْغانْ اهْلْ بیتْده گنه بولارْ. آندایْ قَرنْداشْلَرْنی آتا آنالَرْده بیكْ سَوبْ، بولکْلَرْ وهَدیه‌لَرْ بیره طُرالَرْ. اللّٰهُ تعالیٰ‌ده اولْ اهْلْ بَیتْ‌که رَحْتَتینْ یاوْدرادرْ.

قزْغانْچق (کُنْچی) بالا

فَریدْ نیچونْ بولایْ چراینْ صتْغانْ باقگزْ نیچكْ یلی! شَکْسزْ برْ نَرْسه‌دَنْ کوکْلی قالْغانْ بولورْغه کیرَكْ. اَ-اَ سَبَبی بلنْدی: کوچكْ قَرنْداشی وَحیدْ گه مَکْتَبْده عقلْلی اوطرسونْ ایچونْ آناسی برْ آلْما آرْطُقْ بیرْگانْ ایدی، فَریدْ شونی کوبْسوبْ قزْغانْغانْ بولورْغه کیرَكْ. فَریدْنكْ یاشی (طوقزْ یاشْ) بایْتاقْ زورْ ایندی، وَحیدْ کبی یدی یاشْنده) چاغنْده فَریدْنیده آناسی شولایْ نازْلاتا ایدی. آناسی‌نكْ وَحیدْگه‌برْ آلْمانی آرْطُقْ بیروی، وَحیدْنی آرْطُقْ سَوْگانْگه توگلْ، بلْکه بالا یاشْرَكْ چاغنْده برْ آزْ شونْدایْ نَرْسه‌لَرْ برْلَنْ آلْشدروغه مُحْتاجْ بولْغانْغه‌درْ. فَریدْ، بونی آکْلامیدرْ. طوقز-اونْ یاشْلَرینه کیلْگاچْ وَحیدْنیده بولایْ نازْلاتْمالَرْ، چونْکه بالا یَخْشی‌نی یامانْدَنْ آیرْدایْ وَقتْغه ایرْشسه، آنی نازْلاتوبْ اوطرْمیلَرْ. آکْا قوشالَرْده اولْ آنی قیلوره تیوشْ ایکانین بلوبْ قیلْمَقْ لازمْ بولادرْ. امَّا وَحیدْ اَلی اولْ دَرَجه گه یتْمه گانْ

كويَزْ بالا

كويَزْ بالا نيندی بولْغانْنی بلەسزْمی بالالَرمْ؟ كويَزْ بالا، هَر وَقتْ بيزنورْگه سويْگانْ، ياڭا كيمْ، ياڭا بورك، ياڭا چيتكْ كاوَشْ كيرگه سويْگانْ بالادر. كويزْلكْ ادَمْ ايچونْ برْ عَيبْدر. اولْ بَلاغه تُشودَنْ اوزكُزْنی صاقْلاكُزْ بالالَرمْ. يزْ، قولْ، تَنْ پاكْ بولْمَقْ، آرْچلْغانْ، پاكْلَنْگانْ كيمْ كيمَكْ، كُزْگی كبی يابْتراتلْغانْ آياقْ كييمْلَرْی كيمَكْ نيقَدَرْ فائدەلیدرْ. امَّا ياڭالقْ، وَقيمَتْلكْ اوزينكْ وآتاسينكْ بايْلغینه كوره بولورْغه تييشْدرْ. كمْنی كورْدكْ آنكْ كبی كيینەسی كيلوبرْ عَقلْسزلقْدرْ.

اَنه ناشدْگه باقكُزْ، اولْ كويَزْ بالادر. اولْ هَرْ وَقتْ اُسْتُنْده ياڭا كازاكی وهَرْ كييمی ميليونْلی بایْ بالالَرينكْ كييمی كبی بولونی استیدرْ. مَكْتبْگه كيلْسه، اُستینه وياوْلغینه سیبْكانْ خوشْ ايسْلی مايْلَرْ ايسنْدَنْ يانینه باررْ حالْ يوقْ بو كوچكْ افنْدی یاماوْلی كییمْلَرْ كيرْگه برْده يارانْمی، اعتِبارْسزْ بالا، آتاسينكْ كونینه بر صومْدَنْ آرْتقْ آقچه طابارْغه كُی ييتمی طُرْغانْ برْ اشْچی بولْغانینْ اويْلامی.

آتا آناسينْ آورْصندْرْمایْ ياوْلی كيمْ برْلَنْ يرْگانْ برْ بالانی، آتا آناسينْ كنْدروبْ ياڭا كيیمْلَرْ برلَنْگنه يرْگانْ بالالَرْدَنْ آرْتقْ كوركُزْ بالالَرمْ!

کویز بولماغان بالا

بو کون مین راشدگه مکافات ایتوب بر کتاب بیرگه بورچلیمم: چونکه اول هر وقت پاك کییلی ودّتلی بر بالادر. امّا کویز دگلدر.

راش، آناسینك بیك مشغول ایکانین بلگانگه، اکا یامارغه اش تشمه‌سون ایچون، کییمنی ممکن قدرلی آز ایسکرته‌در. اولیاشینه کیلگانینه کوره، آناسی بایرامغه قارا چوقه (پوصتاو) دن بر کازاکی تکدرمکچی بولغان ایدی، اول بونك حقنده آناسینه شول سوزلرنی سویله‌دی:

«آنام میکا قارا چوقه‌دن کازاکی تکدرمکچی بولووکه بیك شادلاندم. لکن اتامنك بطلرنده کینردز چالبارنك قش ایچون بیك نچکه اوکایسز بولور دیو سویلهگانین بله‌سن. منم اُستمده گی کازاکی بو قشقه یارار الی، آنك اورنینه آتامغه قشلق بر چوقه چالبار تکدرسه‌کز یخشیراق بولور ایدی».

انه کوره‌میسز بالالر، بو راشد کویز توگللگی اُستینه نیقدر صاف کوکللیدر. سز هم شولای بولورغه طرشکز.

۴۳. سرْ صاقْلی طرْغانْ بالا

عرْفانْ کَورْگانینْ هیچْ کمُگه سویْلهٔمی: آگا سرْ سویْلهٔرْگه یاری کشی اگا سرْ سویْلهٔرْگه برْده قورْقمی عرْفانْ سرْ صاقلاوچی بالادرْ. برْ کشی‌نكْ سوزینْ ایکنْچیگه کیتروبْ ایکی اوچْ عائله‌نكْ آتینْ اُسْتکه کیتروچی بالالَرْ کبی ایمَزْدرْ.

برْ اون کونْ الكْ عرْفانْ فدائی خاتون‌نكْ اوینه بارْغانْ اولْ کونْ فدائي‌نكْ اوینه چراینْ صتْغانْ برْ ادمْ کیلوبْ خاتونْ برْلَنْ غاوْغه ایتْکانینْ کورگانْ. عرْفانْ آندا بارْغانینه ملكْ مرْتَبه اوکنْگانْ بو ایرْ کشی کَیْتکاچْ بُتونْ کورْشی خانْلَری فدائی‌نكْ اَوینه کیلوبْ غاوْغانكْ سَبَبینْ بلمَکْچی بولغانْلَرْ اولْ ایرْ کشیده خاتونْ‌نكْ یاقینْلَرْنْدَنْ بولغانْغه، فدائ اولْ خاتونْلَرْغه سَبَبْنی سویْلیسی کیلْگانْ آنكْ ایچونْ خاتونْلَرْنكْ کیفی کیتْکانْ. صُکْره خاتونْلَرْ برْیرْگه جییلوبْ واقِعه‌دَنْ خبرْ بیروونْ عرْفانْدَنْ صوراغانْلَرْ، لَکنْ عرْفانْ سرْ صاقْلاوچی برْ بالا بولغانْغه، کورْگانْ وایشتْکانْنْدَنْ هیچْ نَرْسه سویْله‌مَگانْ. کورْشی خاتونْلَریده مُرادلَری بولغانْغه شارْطْلی یازوبْ اچلَری طولوبْ اویْلَرینه قایتوبْ کیتکانْلَرْ. بالالَرمْ! سزْده عِرْفانْ کبی سرْ صاقْلاوْچیبولکزْ. هَرْ کشی‌نكْ گُناهینْ عَیْبینْ قابْلاغانْ بولورسزْ.

۰۴۴ بوشْ بوغازْ بالا (سرْ صاقْلامَغانْ بالا)

رامی‌نڭْ آتاسی برْ آولْ کشیسی ایدی، بتُونْ اَهْل وبالالَری برْلَنْ برْ گه شَهَرْ گه بارْرغه اشیْ چقْدی. اوزی کیتْکاچْ ایوی بوشْ قالغانْغه، یُوزْ ایلْلی صومْ آلْتونْ آقْچه‌سینْ باغْچه‌ده برْ بیُوكْ آغاچ تُبینه کوموبْ قویْدی. رامی‌نڭْ آتاسی فَقیرْ کشی بو آقچه‌نی کومْگانْنی قارابْ طُرْدی. شولوثْ کونْنی بالالَرْ برْلَنْ اوینْاغانْده بالالَرْغه ایتْدی: سزْ اتی‌نڭْ آقْچه‌سی قایده‌لغینْ بلْمیسزْ، اوغْری کرْسه‌ده اتی‌نڭْ آقچه‌سینْ طابا آلْمازْ دیبْ سوزْ کُرَشْدرْدی. بالالَرْ «سینْ اوزکْڭْده بلْمیسنْ» دیبْ رامی‌نی آچولانْدرْدیلَرْ. رامی اچولانْغاچْ بله‌مْ دیبْ آقْچه‌نڭْ اورْنن بالالَرْغه کورْسَتْدی.

شولْ آراده بالالَرْنڭْ سویْله‌شْکانینْ وسوزْ کُرَشْدرْگانینْ برْ اوغْری کوروبْ طُرْدی. آقچه‌نڭْ قایْده‌لغینْ کوروبْ قالْغانْغه کیچْ برْلَنْ آقْچه‌نی آلْدی. رامی‌نڭْ آتاسی ایکنچی کونْ شَهَرْ گه کیتوبْ برَرْ آیْدَنْ صوكْ قایْتوبْ کیلْدی. آغاچْ تُبُنْدَنْ آقْچه‌نی قازوبْ قاراسه، آنْده یلْلَرْ ایسه. آقْچه اوغْرلانْغانْ ایدی.

مسْکینْ باباىْ قایْغرْدی، یغْلادی، «بتُونْ بالاچاغامْ برْلَنْ برْ تینْ آقْچه‌سزْ قالدمْ» دیدی. رامی آتاسی‌نڭْ بو حالینْ کورْگاچْ اوزینڭْ خطاسینْ آکڭْلاسه‌ده اشْ اوتْکانْ ایدی. اوزینڭْ بوش بوغارلغینه نیقَدَرْ اوکنْسه‌ده قاتمادی! بالالَرْ سزْده رامی کبی بوشْ بوغازْ (سرْ صاقْلامازْ) بولْماڭزْ.

۰۴۵ بزُق بالا

یوقاریده، هیچْ کمْگه سَلامْ بیرْمی، هیچْ کمْنڭ قولینْ اوپْمی،هیچْ کمْ گه یخْشی جوابْ قایْتاره بلْمی طُرْغان بالانی کورْدگزْ. اولْ طوپاسْ برْ بالا ایدی. یَخْشی سوز سویْلی بلْمه گانْ کبی یامانْ سوزْلَرْده سویْله‌می ایدی. بَدری‌نڭ آغزنْدَنْ یَخشی سوزْ برْده چقْماسه‌ده کشی‌نی قزارتا طُرغانْ ادَبْسزْ سوزْلَرْ چغارودَنْ برْده کیری طُرْمیدرْ. اولْ بو سوزْلَرْنی قایْدَنْ اوگْرَنه بله‌سزْمی؟ آتا آنالَری طَرَفنْدَنْ برْده باغلْمایْ شویْله اوراملْرْده اوزْ آلْدینه یُررْگه ا. گْرنْگان اورامْ مالایْلَرنْدَنْ اوگْرَنه‌درْ. بَدْری برْ کونْ برْ ایسْرکْنی مسْقلْ ایتوبْ طرا ایدی. ایسْرکْ آنی مسْقلْ ایتْکانْ ایچونْ بَدْری‌نڭ آتا آناسینْ وَاوزینْ بیکْ اشْدَنْ چغاروبْ سوکْدی. یَنه برْ کونْ ایکی کوچکْ قزْ بالانی مسْقلْ ایتوبْ طُرا ایدی. اول قزْ بالالَرْ بونڭ آوزنْدَنْ چقغانْ ادَبْسزْ سوزْلَرْنی ایشتوبْ شَیطانْدَنْ قاچْقانْ کبی قاچوبْ کیتْدیلَرْ. انه بالالَرْ ! بَدْری بزُقْ برْ بالادرْ. آنڭ کبی بولودَنْ اوزگزْ نی صاقْلی کورگزْ.

تَربیه‌لی بالا

بیگْتاشْ نیقَدَرْ تَرْبیه‌لی بالادرْ. سویلْه‌سه، کشینی قزارْتا طُرْغانْ سوزْنی آغزْنْدَنْ طارْتوبْ آلا آلْمازْسزْ. جَوابْ بیرْسه کشی‌نکْ کوگْلین خوشْلاندررْدای «یارارْ افنْدمْ» یاخودْ «خَیْرْ افنْدمْ» کبی یُمشاقْ وتَربیه‌لیچه جَوابْ بیرر.

ابْدَشْلَرنْدَنْ بری آنی زَنْجتسه، هَرْ کَمْ کبی طَبیعی اولْده آگْاشادْلانْمی، کیفْی بُزُلا، امَّا نیقَدَرْ آچولانْرلق اشْ بولسه‌ده، بیكْ کوبْ بالالَرْ کبی سوگنوبْ آغزْغه کیلْگانْ برْ اَشَکی سوزْلَرْنی سویلْه‌می، بیگْتاشْ‌نکْ بوندایْ ربیه‌لی بالا بولْغانینْ بله طُرْغانْ آتا آنالرْ، بالالَرْینه آنکْ برْلَنْ اوینارْغه قوشه‌لَرْ. بیگْتاشْدَنْ بالالَری برْلَنْ اوینْارْغه اوتنه‌لَرْ. بُزُق بالا بَدْری برْلَنْ اویْناماگزْ دیبْ بالالَرینه بیكْ قاطی تَنْبیه ایته‌لَرْ. بیگْتاشْ نیقَدَرْ گوزلْ بالا.

دَوامسزْ بالا

کانی، اونْ اوچْ یاشنْده برْ بالادرْ. مَکْتَبْ گه یُری باشْلاغانینه آلْتی یلْ بولْدی. هَمانْ قادالا قادالا ملكْ بَلا برْلَنْ تُرْکی اوقی بله، یازغنْ املاسنْده ایلْلی یاڭلشْ بولْسه، کوزْگه بیكْ کوبْ کورنْمیدر؛ چونْکه آنكْ املاسنْده کوبْ وَقتْده یُوزلَبْ یاڭلشْ بولادرْ. بوتَنْ بالالَرْدَنْ کوبسی، ایکی تَحْصیلْده کانی‌نكْ بلْگانینْ آرْتغی برْلَنْ بله‌لَرْ.

نیچونْ کانی بو قَدَرْ اُزُنْ زَمانْده بیكْ آزْ نَرْسه اوگْرَنْگانْ ایکانْ! دَیو بله‌سیگزْ کیله طُرْغانْدرْ؟ کانیگا دَرْسنی‌ده باشقه بالالَرْغه کورْسَتلْگانْدَنْ آزْ کورْسَتلْگانْمی ایکانْ دیبْ‌ده کوڭلْکزْگه کیله طُرْغانْدر، خَیرْ بالالَرم! باشقه بالالَرْغه کورْسَتلْگانْ دَرْسلَرْنكْ بارْچه‌سی کانیگه‌ده کورْسَتلْدی، لَکنْ کانی مَکْتَبْ گه دَوامْ ایتْمَه‌دی، هَرْ برْ جمْعه‌نكْ ایکی اوچ کوننْده کانی مَکْتَبْ‌ده بولْمی ایدی. بو سَبَبْدَنْ قایْسی دَرْسلَرْنكْ باشینْ قایْسی دَرْسلَرْنكْ آخیرینْ آڭلامی قالا ایدی. شولایْ ایتوبْ چنْلابْ برْ دَرْسنیده آڭلامی ایدی. بولنوبْ طُرو سَبَبْلی آڭلاغانْلَرْنده اُنْطا ایدی.

بولایْ دَرْسْ گه دَوامْ ایتْمه‌گانْ بالالَرنكْ بَرْ نَرْسه بلولَری‌ده عادتْ گه خلافْ برْ اشْ گنه بولادرْ، بونْدایْ بالا غالیا هیچْ نَرسه اوگْرَه‌نه المیدرْ. مکْتَبْ‌نكْ هیچْ برْ دَرسنْدنْ قالورْغه یارامی ایکانْ.

دواْملی بالا

رَفْعی، اونْ یاشنْده برْ بالادرْ. مَکْتَبْگه کیله باشْلاغانینه اوچْکنه یلْ، شولاْیده کانیدَنْ کوبْ الْده‌درْ: سویْله گانْ کبی اوقی، دُرُسْتْ یازا؛ امْلاسنده یالْغشْ بیكْ آز چغا، حِسابْ مَسْئله‌لَرْنده یَخْشی چغادرْ. بونكْ سَبَبی؛ رَفْعی، آوْرو بولْماسه، یاخودْ بیكْ کیرَکْلی برْ اشْ ایچونْ أتی أنیسی آنی قالدرْماسه، سَبَقْغه کیلْمی قالْمیدرْ. شولاْیْ رَفْعی خلْفه‌نكْ دَرسْلَرْنْدَنْ یخْشی کیلْمی قالْمیدرْ. شولاْیْ رَفْعی خلْفه‌نكْ دَرسْلَرْنْدَنْ یَخْشی فائده‌لنْدی، اوزیده طرشْ وآکْلی بالا بولْغانْغه بایْتاقْ الْغه کیتْدی مَکْتَبْ گه دَوام ایتو، سَبَقْ بلونكْ برنْچی شَرْطیدرْ. شونكْ ایچونْ دَرسْدَنْ قالوی برْده بولْماغانْ بالالَرْغه، مَدَنی مَکْتَبْلَرْده مکافاتْ بیره‌لَرْ شاگرْدلَرْ بونْدایْ مُکافاتنی، آراده ایكْ قدَرْلی مُکافاتْ دیبْ بله‌لرْو دَواْملی بالا آلْغه کیته دَوامسز بالا آرْتغه قالا ایکَنْ بالالَرْمْ.

سَبَقْغه صوكْ كيله طُرْغانْ بالا

سوكلو قرنداشلَرمْ! ايرْته ساعَتْ سكزْ طولْغانْده دَرسْ باشْلانغانْنی بلهسزْ الایْ بولغاچْ صَبْری صوكْ نیچونْ ساعَتْ طوقزْده یا اونْ طولغاْده غنه مكْتَبْ كه كيلهدرْ یوقْ ایسه آنْلَرنكْ ساعتی آرْتدهرق یرُیمیكانْ؟ باقكزْ ، صَبْری مَكْتَبْ گه صوكْ كيلو برْلَنْ نیقَدَرْ خَلْفه برْ قاتْ سویْله گان دَرسینْ آڭا اوزینه گنه سویْلی آلْمیدرْ. شولْ سَبَبْدَنْ صَبْری دَرسْنی آڭلامی قالادرْ. مَكْتَبْلَرْده اوقولا طُرْغانْ دَرسْلَرْنكْ ایكْ كیرَكلیسی غالبا ایرْته گی دَرسْ بولادرْ. بَسْ صَبْری ایكْ كرَكْلی دَرسْی بلْمی قالادرْ. صَبْری‌نكْ بو اشی كوبْ بولْغانْ صَینْ، صَبْری سَبَقْداشْلرنْدَنْ آیْرلا بارا، بلكْده آرْتغه قالا بارادرْ. صَبری برلَنْ شریكْلَری آراسنْده امتِحانْ وقتنْده بیكْ زورْ ایرما كورنهچكْدر. اولْ وقتْده صبْری اوكنْسهده فائده بولْمازْ. قایْسی آتا آنالَرْ، بالانكْ چیركْ یا كه یارمْ ساعَتْ كیچگوبْ سَبَقْغه باروینْ نیگهده قویمیلَر. اولْ بیكْ خَطا اشْدرْ. آنكْ ضَرَری، بتُونْ كونْ دَرسْلَرْگه حاضرْ بولْغانْ بالانكْ ضَرَرینه برابَرْ بولا یازادرْ. هَرْ قایْچانْ دَرسْ باشْلانودَنْ چیركْ ساعَتْ بولسهده الكْ كیلْگان كشی آلغه كیتَرْ، كیچگ.بْ كیلْگانْ كشی آرتغه قالورْ.

وَقتنْده سَبَقْغه کیلگانْ بالا

قَدْری گه وَقتنْده سَبقْعه کیلْمه‌دی دیوبْ هیچْ کمْ تلْ تیدره آلمی، اولْ هَرْ کونْ چیركْ ساعَتْ یا که یارْطی ساعَتْ دَرسْ باشْلانمازْدَنْ اوَّلْ مَکْتَبْ گه کیله‌درْ. چونْکه آنكْ آتا آناسی دَرسْدَنْ کیچگونكْ ضَررینْ بلْگانْگه، وَقتنْده یاروگه بیكْ طرشالَرْ. قَدْری‌ده مَکْتبْگه کیلْگانْده طوقْتابْ اوینْاوْ توگلْ، یومشْلی کشی برْلَنْده توقْتابْ سویْله‌شمیدرْ. شولْ سَببْدَنْ هَرْ دَرسْنكْ اوَّلینْ آخرینْ خَلْفه‌دَنْ یخْشی ایشْتوبْ بیكْ نقْ اگْلی بارادرْ.

اوپكه‌چی بالا

قاراكز الی كاشف نیقدر اوپكه‌چی! بو اوپكه‌لەو نیندی اَشکی خُلُق، كشینك توسین بُزا، قیافتین یمسزلندره‌در. كاشف‌دن «سکا نی بولدی»؟دیب صوراسه‌ك جواب بیرمی. كاشف آناسینك سوزین طڭلاماغان ایدی. آناسی بیك قاتی اورله‌دی. بو كوچك بالا، طاوس قُشی كبی كبرلی بولغانغه بیك غارلندی، آناس»دن اوچ آلو ایچون ایدی اوپكه‌لب اوطرادر. باقكز نیچوك پوچماقده طُرا، شونده آشامی اچمی - سویله‌می برر ساعت طُرا چقدر لكن كمگه ضرر؟ البته كاشف‌نك اوزینه: چونكه كیلگان بر كشی آنك بو قیلشندن كُلوب آنی مسقل ایتر آش آشامی قالا، بیك یخشی، آیرته طُرغاچده چای یانینده آنی بروده باروب چاقرماز اوزی كیلور كیلمه‌سه طاغن ضرر اوزینه: «اوپكه‌چینك ایرنی قالن قارنی نازك بولا» دیلر، آتالردن قالغان مقال‌در. لكن بیك معلوم: ایرته طُرغاچده «أنی جانم بیك آشیسم كیله، یوقمی نیده بوله قابارغه» دیب آناسندن صورایاچقك بار، بو خُلقكنی كاشف! سینك بختیار بولوكده شبهه یوقدر.

آچقْ بالا

سمْعی‌نی بیكْ یارتامنْ. منْ گنه توگلْ آنی آتا آناسیده بیكْ یراتالَرْ، چونْكه سَمْعی بالالقْ برْلَنْ قایْچاغنْده عَیبْلی بولوبْ جَزا آلْسه‌ده، برْده اوپكه‌له‌می، کاشِفْ کبی چراینْ صتوبْ آچولانوبْ اوطرْمی عَیبَ اوزنْده بولْغانْنی بله. آگا جزا بیرو، ایكنْچی بونْدای عَیبْ اشنی اشْله‌مه‌سونْ ایچونْ ایكانینْ آگْلیدرْ. عَیبْ ایچونْ جَزا بیرو خَلْفه‌نكْ آنی سَوْمه‌گانی ایچونْ توگلْ، بالعكسْ آنی بیكْ سَوْگانی ایچونْ بولونْده برْده شُبهه‌لَنْمی، چونْكه آنی دُنْیاده ایكْ سُیه طُرْغانْ آناسیده، عَیبْ اشْله‌گانی ایچونْ جَزا بیروگه مَجبورْ بولادرْ. شونْده‌ده اولْ اوپكه‌له‌می، بَلْكه باروبْ آناسینْ قوچاقلی‌ده «آنی جانمْ! اوزْ عَیْبمْ ایكانینْ بلَدمْ ایكنْچی برْده اشْله‌مه‌م» دیو آناسینه سوزْ بیروبْ آناسینكْ کوكْلینْ جواتادرْ. صافْ کوكْلْلی بیوكْ اُمیدلی بالالَرْ شولایْ بولورْغه کیرَكْ. سَمْعی‌نكْ شونْدایْ خُلْقی بولْغانْغه، بالالقْ برْلَنْ عَیبْ اشْله‌سه‌ده آنی هَرْ کَمْ سَوه‌درْ. ایندی بالالَرمْ! سزْده اوزكزْنی تله‌سه‌كزْ سَمْعی‌گه تله‌سه‌كزْ کاشِفْ‌گه اوخْشاتكزْ. سزنكْچه قایْسی بَخْتیارْ بولْسه، اَلْبَتّه شوگا اوخْشاترْسزْ عزیزْلَرمْ.

بُزُق بالا

نَفْعی کِچْکنه بُزُقْ بالادرْ. چونْکه اولْ مَکْتَبْ که بارْغانده اورامْلَرْده اویْنابْ وَقتینْ اوتْکاره‌درْ. یانْدَنْ اوزْغانْ کوچكْ قزْلَرْنی سوگه آنْلَرْغه قباحَتْ سوزْلَرْ اَیْته؛ طاوقْ وماچیلَرْه طاشْ آتا. آتا اوزینه تیمی طُرغانْ یواشْ اتْلَرْنی طایاقْ برْلَنْ صوغا. آلْما قیارْ اورْلارْ ایچونْ باغچه‌لَرْغه کره، آغْزنْدَنْ برْ وَقتْ یَخشی سوزْ ایشتْمَزْسنْ. قایْچانْ مَکْتَبْ که بارا طُرغانْ ادَبْلی بالالَرْنی آنی بیكْ طانیلَرْ، آڭا یولْ صابوبْ اورامْنڭْ ایکنْچی یاغنْدَنْ کیته‌لَرْ، آلایْ ایتارگه طوری کیلْمه‌سه برْ ایکی سوز برْلَنْ سوزینْ بتروب: اَفَنْدمْ وَقتمْ یوقْ، دیبْ قطُلوبْ کیله‌لَرْ. نفْعی شولْ اشْکی‌لکْلَری اُسْتینه، اُستینْ باشینْ بیتینْ قولینْ بیكْ شاقْشی بلْچراقْ یرْتقْ پرْتقْ ایتوبْ یُرْته‌درْ. آناسی یوسه‌ده اولْ اورامْغه چقْغاچده بلْچراتا. آناسی یاماسه‌ده اولْ اورامْغه چقْغاچْده برَوْ برْلَنْ نزاغْلاشوبْ یرْتوبْ یباره‌درْ. شونڭْ ایچونْ هیچْ برْ بالا نَفْعیگه یولْداشْ بولاسی کیلْمیدرْ.

تزُكْ بالا

کمالْ تزُكْ وتَوْفیقْلی بالادرْ، چونْکه اولْ مکتبْگه بارْغانْده وقایتْقانده اویناب عُمرْ اوتکَرْمی هیچْ کمْگه یامانْ سوزْ قوشْمی. سلامْ بیروبْ دوسْتلق سوزْلرینْ گنه سویْله‌سه. اوزینه تیمی طُرغانْ اتْلرْگه ماچیلرْغه طاوقْلرْغه طاشْ آتْمی. آنْلرْنی طایاقْ برْلنْده صوقْمی. کشی نرْسه‌سینه برْده قزقْمی. اُستینْ باشینْ بیكْ پاكْ یرْته، قولْلرینْ بیتْلرینْ برْده بلْچراتْمی بالالرْ باریده بیكْ یاراتالرْ. آتاسی همْ خلْفه‌سی بیك یاراتادرْ. کمالْ هرْ برْ اشنْده زورْلرْ شیكلْلی‌درْ. کمالْنی کورگانْ کشیلرْ «آیْ نی بارْ بالالرْ، کمالْ کبی توْفیقْلی بولْسه ایدی» دیبْ کمالْغه صُقْلانالرْ.

قرْ بَجه‌سی

قرْ بَجَه‌سی برْ کونْ قرْده یُری یُری صوصادیده کیلوبْ برْ بازْده صوطابْدی. بازْغه تُشوبْ طویْغانْچه صو اچْدی. اچْکاچْ چغارْغه قارادی. بازْ تیرانْ ایدی چغا آلْمادی اُزوبْ بارا طُرغانْ برْ تُلْکی‌دَنْ یارْدَمْ تله‌دی. تلْکی: آیْ اَحْمَقْ! چغارگْنی اویْلامایْنچه نیکْ بازْغه تُشه‌سنْ، دَیو بَجَه‌نی عَیبْلَبْ قایْتوبْ کیتْدی.

صوده‌غی بالا

بِرْ بالا کولگه صو قُیُنُرغه دیبْ تُشْکنْ ایدی یوزه بلْمه گانگه باطا باشلادی. صو یانْدَنْ اوزوچی بِرْ آغایْدَنْ یارْدَمْ تله‌دی. آغایْ طوقْطابْ: آیْ احْمَقْ بالا! یوزه بلْمیسنْ ایکانْ نیچونْ صوغه کره‌سنْ، دیبْ سوگارْگه طُتُنْدی! بالا: اوَّلْ جانمْنی قُتْقارْده تییشْلی بولْسه‌مْ صکْرِه سوگارْسنْ، دیبْ آغایْغه آدَبْ اوگرَّتدی.

ایکی کجه

بِرْ کونْ بِرْ کَجه کوچْمه‌دنْ صو آرْقلی کوچوبْ بارا ایدی. ایکنْچی یاقْدَنْ ایکنْچی کَجه قارْشی کیلوبْ چقْدی بونْلَرْ کوچمه‌نكْ اورْطاسنْده قارا قارْشی کیلوبْ برْ برینه یولْ بیرشْمه‌دیلَرْ. کَجه‌لَرْ بیكْ اُزاقْ سُزُشْکاچْ آخرنْده هَرْ ایکیسیده صونكْ تیرانْ تُشینه تُشوبْ باطدیلَرْده فَلاكْ بولْدیلَرْ.

قویانْ

بْر کونْ قویانْ آوچیلَردَنْ قورقوبْ بْر طاوْ تیشگینه کْردی بْر بوری بونکْڭ کْرگانینْ کوروبْ کیلْدیده، «منه مَشَقَّتْسْز اوْ» دیبْ یانْی طُتوبْ آشادی. قویانْ دُشْمانْدَنْ قورْقوبْ قاچودَنْ کوکْرَکْ کیروب ایرْکنْده یرونکْڭ نیچه جَهَتْدَنْ آرْتقْلغینْ آکْلاسه‌ده اشْ اوتْکانْ ایدی.

اِتّفاقْ

بِرْ بوری ایکی اوگزْنی آشاْرغه تله‌دی. لَکنْ اوگزْلَرْ بِرْ سوزْلی (اِتّفاقْ) بولْغانْغه ایکیسی آرتْ آراتْغه تَرلشوبْ بوریگه قارْشی طُرْدیلَر. ب.ری آبْطراغاچ حیله گه کرْشدی. اوگزْلرگه ایتْدی: «افَنْدیلر! مینمْ بو قیلنولَرمْ، یزْنکْ برْلَنْ اویْناشو غنه ایدی. چنْ چنْده منْ سزْنی قوناقْغه چاقررْغه کیلْگانْ ایدم. سزْدَنْ یراقْ توگلْ فُلانْ ییرْده بیکْ اَعْلَی برْ کیبَنْ پچَنْ بارْ، شونی آشاْغه سزْنی چاقرامنْ، وَقتکزْ برْلَنْ رحیمْ ایتکزْ» دیدیده، اوزی کیتوبْ برْ ییرْده پوصوبْ اوطرْدی. برْ آزْدَنْ اوگزْلَرْنکْ بری پچَنْنی تیزْرَکْ وَکوبرَکْ آشامَقْچی بولوبْ ایبدَشنْدَنْ ایرلوبْ کیتْدی، قالْغانیده برْگه‌لکْنکْ فائده‌سینْ اُنُطْدی، بوریده پُصودَنْ چغوبْ اَوَّلْ اوگزْلَرْنکْ برینْ صُکْره ایکنْچیسینْ بوغازْلابْ ایتلَری برْلَنْ برَرْ جُمْعه بایرامْ ایتدی.

يَخْشيلق ييکه

قُياشْ برْلَنْ ييلْ برْ کونْ سوزْ کُرْشْدرْديلَرْ. (بَحْثْ ايتْديلَرْ) ييلْ: «مينْ سيندَنْ قُوتّليمنْ قوَّتمْ برْلَنْ کشيلَرنكْ اَرْقالَرنْدَنْ کييمْلَرينْ صويوبْ طاشْليمنْ» ديدی. قُياش: «يوقْ سينْ بولْدرا آلميسنْ بو اش مينمْ کنه قولْدَنْ کيله‌در، ديدی. آخرسی دَعوی‌لرينْ اشْ برْلَنْ کورْستورْگه قرارْ بيرْديلَرْ.

ييلْ، کشيلَرْنكْ مييمْلَرْينْ صويوبْ طاشْلارْ ايچونْ قاتی قاتی ايسَرْگه کرْشْدی ييلْ قاتی ايسکانْ صاينْ کشيلَرْ

حیله‌نی قایْدَنْ آڭْلاغانْ؟

بِرْ آرْسْلانْ بیكْ قارْطایْغاچْ حیله گه کرْشْکانْ. طارْ یولْ اُسْتْنْده گی برْ بازْغه کروبْ یاتقانْده کیلوبْ کرگانْ برْ حَیْوانْنی آشاغانْ، برْ کونْ برْ تُلْکی بازْنكْ یانینه کیلوبْ ییتْکاچْ گنه طوقْطابْ قالْغانْ. آرْسلانْ بونی کوروبْ اَیْتکانْ: بیورگزْ اَفَنْدَمْ، سزْ تَجْربه‌لی برْ ذاتْسزْ، سزْنی بیكْ کوبْدَنْ کُته‌منْ. سزْنكْ برْلَنْ سویْله‌شوبْ اولْطرونی اوزمْگه بخْتیارْلقْ صایسامْده یازْ یانده‌غی ازْلَرْ کرْگانْلَرْنكْ گنه اولوبْ چقغانْنكْ ازی برْده کولْمَگانگه کرودَنْ قورْقامنْ مَعْذورْ طُتکزْ اَفَنْدَمْ» دیدیده برُلوبْ قایتوبْ کیتْدی.

اوزینڭ ییتزْلگینه اشانو

برْ کونْ قویانْ برْلَنْ باقا «فُلانْ طاوْ مینمْ ملکْمْ» دَیو سوزْ برْلَنْ بیكْ کوبْ طارْطشْدیلَرْ. آخیرسی برْ قاضی‌غه یاروبْ آنڭ قیلاچَقْ حُکْمینه هَرْ ایکیسی راضی بولْدیلَرْ. قاضی: قایْسکزْ طاوْغه اوَّلْ چقْسه طاوْ آنڭ اولْسونْ، دَیو حُکُم ایتْدی.

باقا شولوقْ وَقتْده آقرینْلابْ طاوْغه یُری باشلادی. امَّا قویانْ «منْ اَلی دوسْتلَرْ برْلَنْ برْ آزْ سویْله‌شْکاچْده باقانی بیشْ قاتْ اوزوبْ کیتارْمنْ» دیو سویْله‌شه قالْدی. سویْلی سویْلی اشْ خاطرنْدَنْ چغوبْ کیتْدی. ایسینه تُشْگاچْ یگْروبْ بارْسه، باقا کوبْدَنْ آنْده اوطرا ایدی.

سَوْمه گانْدَنْ فائده سَوگانْدَنْ بلا کیله

کیكْ برْ کونْ زورْ صودَنْ اچْکانْده موگزْلَرینْ کوروبْ ماطورْلغینه بیكْ شادْلانْدی. لکنْ شولوقْ وَقتْ آیاقْلَینكْ نچْکه وکیلشْسزگینْ کوروبْ چیکسزْ کیمْلَنْدی وَبرْچُلْدی شولْ آراده برْ آوْچی کیلوبْ چغو برْلَنْ کیكْ بیكْ قاتی چاوبْ قاچْدی. آوْچیده کوره کوره بارْدی. یولْلَری اورْمانْغه اچْراغاچ کیكْنكْ کوگزْلَری آلگه باشْلادی اولْ آراده آوْچیده آرطْدَنْ ییتوبْ طُتوبْ آلْدی: شولْ زمانْده کیكْ اوزْ اوزینه ایتْدی: «کیلشْسزْ آیاقْلَرمْ قُتْقارْغانْ ایدی ماطورْ موگزْلَرمْ جانمه بَلا بولْدی».

اوْچی برْلَنْ چپْچقْ

بیكْ صالقونْ کونده برْ آوچی چپْچقْ‌لرْنی طُتوبْ طُتوب بوغازلی ایدی. کون صالقنْغه کوزلرندنْ یاشْلَری آغا ایدی. برْ چپچقنی بوغازلارغه دیبْ طوتغاچ چپچقْ چامادَنْ طش یغلارغه طُتنْدی، آنی کوروب ایکنچی چپچق: «برادر یغْلاما کزْ ضَرَرْ یوق بو یخشی کشی، کورمیسزمی الله تعالی‌دَنْ قورقغان غنه دائمْ یغْلابْ طُرادرْ، دیدی. چپچقْ افَنْدم! سزْ آنكْ کوزْ یاشینه باقْما کزْ اشینه باقکزْ» دیدی.

قوڤغزْ ایله اومارطا قُرطی

کوڤغز برْ کون اومارطا قرطینه: «افندم مینیده مملکتکزگه آلوب بارسه‌ڭ مینده سزنڭ کبی بال یاصار ایدم» دیدی. قرط آلوب بارغاچ قوڤغز اومارطه ایچنده‌گی عجائب اشلرنی کورگاچ حیران بولوب اوزینڭ عاجزلگین اقرار قیلدی. قرطلرده شولوق وقت چنچکی‌لری برلن صوغوب طشغه اتدیلر. قوڤغز اولمخسته‌سنده اوزینه ایتدی: بولانی اوزم ازله‌ب آلدم آغادن آقوب طرغان حاضر دگتنی یاصی آلمیم میکامی صوڭ بال یاصارغه» دیب اورین طانوب دنیادن کیتدی.

عقللی، کشیدَنْ عبْرَتْ آلوْرْ

بر کون آرسلان بوری تلکی اورطاق بولوب آوغه چقدیلر. یری طرغاچ بر ایشك بر کیك بر قویان اولادیلار. آرسلان بوریگه: «بونلرنی تیگز ایتوب (عدالت برلن) بولرگه کیرك نیچك بولرسز ایکان» دیدی. بوری: «فندم! بونڭ اشی بیك ییگل ایشك آرسلانغه قویان تلکی گه کیك میڭا تییشلی» دیو حاضر بولوب بیردی. بو سوزدن آرسلان اچولانوب بورینڭ باشین قایروب یاردیده، تلکیگه «ایبداشڭ نیقدر انصافسز، کیل سن عدالت برلن بول» دیدی. تلکی: «افندم! ایشك‌سزه ایرته گی آش قویان تشکی آش، کیك کیچکی آش بولورغه تییش،دیدی. آرسلان: «سبحان الله! بو قدر عدالتنی کمدن اوگرندڭز؟» دیدی. تلکی« «افندم! بورینڭ قانلی باشندن اوگرندم» دیو جواب بیردی.

نزاعْ دَنْ فائده جقْمی

ایکی ماچی، رمچك کیسکی طابوب اوز آلمایِنچه دعود چغاردیلر. آخیردن بر میمونگه حکمِ گه باردیلر. میمون بولرگه کرِشوب رمچنی اورطاغه یاردیده اولچاونك ایکی طاباغینه صالدی. صکره آور کیلگانین آلوب قابدی. ایکنچیسی آور کیلدی آنیده آلوب قابدی شولای ایتوب آور کیلگان برین قابا-قابا رمچك بتارگه یاقنلاشدی ماچیلر اش قایه بارغانین آگْلاماچ « افندم، قایتاروب بیرگز ایندی یر یاق آور کیلسه‌ده یز راشی بولامزْ» دیو اِتّفاقْ برلن صورادیلر. لکن میمون: «سز راضی بولاسزده عدالت راضی بولمیدر» دیوهمان اولچه‌دی همان آشادی. بتکاچ ایکی ماچیده محروك بولوب قایتوب کیتدیلر.

آلداشو

تلکی بر کون صوصاغاچ بر قیو باشینه کیلدی.قیوه آرقان بولوب ایکی باشنده ایکی چیلك بار ایدی. تلکی بوقاریده‌غی چیلککه اوطروب تشدی. طویغانچه صو اچکاچ نیچك چغارغه ابطراب اوطره ایدی. اول آراده بر بوری کیلوب قیوغه قارادی قیو تبنده اورطغان. تلکی‌نی کوروب، یارطی آینك صوغه تشکان قولگه‌سین تلکی‌نك یانده کوردی. اوب نی دیوب تلکی‌دن صورادی تلکی: «بو بر کومچ ایدی من یارطیسین آشاب یارطیسین سکا قالدردم» دیدی. بوری: «آنده صوك نیچك توشارگه» دیدی. تلکی «شول چیلگگه اوطرده توش» دیو جواب بیردی بوری: «چیلگگه اورطوب توبن طابا اینه، تلکی‌ده یوقاری کوترله باشلادی. اورطا بر یرده قارا قارشی کیلگاچ «بو نی حل» دیو صورادیتلکی: «تجارب اشنده هر قایچان کشیلر شولای بر برینك اورینینه آلماشالر» دیو جواب یروب چغوب کیتدی.

سوزْنكْ قايه بارغانينْ بلوبْ سويْله‌رگه كيركْ

بر كشينڭ بر ايشگى برلو بر اوگزى بار ايدى. بر كون اوگز ايشگگه اوزينڭ حالندن زارلندى ون كون بوك طارطوب يير صوقالاب عاجز بولدم مبڭا بو اشدن قوطولورغه بر حيله بلميسنمى دوستم؟ ديدى اشك: «سن خسته‌لن پچن‌نى كيبكنى برده اشامه. قايچان خوجه‌سنى شولاى كورسه صوقالارغه آلوب بارماز» ديدى. اوگزشولاى ايتدى. خوجه اوگزنى بو حالده كورگاچ صوقالارغه ايشكنى آلوب كيتدى. كون بويى صوقالاب ايشكنى عاجز ايتدى ايشك اوزينڭ نصيحتنه بيك اوكندى. ايشك اوگه قالتقاچ اوگز صورادى: «دوستم حال نيچك؟» ديدى. ايشك: «حال ضررسز ولكن سنڭ حقكڎه بيك يامان خبر ايشتدم دوستم» ديدى. اوگز: «اول نى؟» ايشك: «سنڭ حقكڎه خوجه - ايرته گه‌ده اوگز بولاى اورسه چالورغه كيرك ايتى ارم كيتمه‌سون ديوب سويله‌شه‌در. سنڭ حقكڎه ايڭ يخشى كيكاس سن پچننى كيبك نى بيك يخشى اشا يوقسه بو بلا سڭا كلور ديدى. اوگزده بيك درست معقول شولاى كرك ديوب اشارغه طتندى. ايشك‌ده بيرگان كيڭاشينڭ بلاسندن كوچكه گنه قتلدى.

تَرْتیبْ

بر کشی آرسلاندن قاچوب بیك تیرن بازغه تشُدی. انده بر ایو بارا ایکان. کشی آرتندن آرسلانده بازغه تشدی. آرسلان آیونی کورگاچ: «آفندم، سز کوبدنمی بونده؟» دیدی. آیو: «بایتاق بولدی». آرسلان: آلای ایسه آچقغانسز، منده بیك آچقدم، کیل شول کشینی آشایق، دیدی. آیو (آندن صوڭ ینه آچقسه‌ق نی آشارغه طوی کیلگاننی اویلاب): آفندم! بنم‌چه کشی‌نی آشاو معقول توگل، چنقه کشیلر حیله گه استا بولالر، یز آڭا ضرر تیدرمزگه آنط بیریك، بلکه اول بزیده بر بر حیله برلن بوندن چغارر» دیدی. آرسلانده بو تدبیرنی معقول کوروب آشامادیلر. صوڭره کشی حیله‌سی برلن بازدن اوَّل اوزی چقدی، صوڭره آرسلان ایله آیونیده چغاروب یباردی.

ظالم

بر کوت بوری میلوب چیشمه‌نڭ ایڭ یوقاری ییرنده صو اچدی. شول آراده بر طوقلی (بر یَشْ طولماغان قوی بالاسی) کیلوب چیشمه‌نڭ ایکڭتوبه‌ن ییرنده گنه صو اچدی. بوری یونی کوروب آولارغه تله‌دی. هیچ حیله‌سز یولسز یابشونی معقول کورمدی. صکڑه بر حیله یاصاغان بولوب چقدیده اخ اویاتسز طوقلی! نیچون منم صومنی بلچراتدڭ» دیدی. طوقلی مسیکن یلابراق «ای بوری افندی من نیچك سینڭ صوڭنی بلچراتایم، سز چیشمه‌نڭ ایڭْ یوقاریسندن اچدگز من ایڭ توبندن اچدم» دیو عذر کیتررگه طتنغان ایی. بوری، آنڭ سوزین بولب «اخ یوزڭ قارا ادبسز!منم برلن سوز کرشدرمکچی بولانمی الی؟ من سینی کوبدن بله‌م، سن اوتکان یل منم آتامنیده سوگوب حقارت ایوب بتون غالمگه رسوای ایتکان ایدڭ» دیدی. بیچاره گناهسز طوقلی «ای بوری افندی! والله اوتکان یل من دنیاده یوق ایدم، منم عمرم حاضرده آلطی ای غنه بولور بولماز» دیدی.بوری ایکانمن؛ طوقتا الی من سینڭ ادبسزلگڭنڭ جاسین بیره‌یم» دیدی‌ده طوقلی‌نی موینندن قایروب یرگه اردی.

صَبی برْلَنْ چینَ

بر صبی، هر وقت چیکرتکه‌لر طتوب اولتره ایدی. بر کون بر چین گه چیکرتکه دیب قولین صوزغان ایدی شیهه‌لنوب قولین طارتدی. چین: یارار الی سیزوب آلدڭ، سینی طتسه‌ك چیکرتکه آولاونی بیك تیز طاشلار ایدڭ، دیدی.

مکتب‌ده اشلیلر؟

مکتب‌ده، یازارغه، اوقورغه، آکلارغه وسویله‌رگه اوگرته‌لر، وهم کلمهء طیبه وکلمهء شهادة اوگره‌توب ایمان بلدره‌لر، وهم طهارت آلورغه نماز اوقورغه اوگرتوب، کورکام خلقلر برلن خلقلانرغه ویامان خلقلردن قاچنورغه حاضرلندره‌لر، وهم بر آز حساب اوگره‌توب، اوز تیره‌سنده گی نرسه‌لر حقنده سویله‌توب واویلاتوب بالالرنڭ فکرین آچالر. والحاصل دنیاده وآخرتده راحت یشر ایچون کیره‌ك بولغان علم وعمللرگه حاضرلندروب چغارالر.

سؤال: اق بله‌ن قارانی نیچك بله‌سز؟

ج: آق بله‌ن قارانی کوروب بله‌مز.

س: نی بله‌ن کوره‌سز؟

ج: کوزمز بله‌ن کوره‌مز.

س: کوزکز آرطنده‌غی کشی طاوشین حیوان طاوشندن نی برلن ایره‌سز؟

ج: کوزمز آرتنده‌غی کشی طاوشین حیوان طاوشندن قلاغمز ایله ایشتوب بله‌مز.

س: آچی برلن تچی‌نی نی برلن ایره‌سز؟

ج: آچی برلن تچی‌نی تلمز ایله‌ن طاطوب بله‌مز.

س: یخشی ویمان ایسلرنی نیچك ایره‌سز؟

ج: یخشی ویامان ایسلرنی بورنمز برلن ایسناب بله‌مز.

بر نرسه‌نڭ قاتی ویمشاقلغین، تیگز وتیگزسزلگین نی برلن بلورسز؟

ج: نرسه‌نڭ قاتی ویمشاقغین، تیگز وتیگززلگین قولمز برلن ططوب وباشقه

تمزگه تیدروب بلەمز.

س: عقللی کشی برلن عقلسزنی، یخشی برلن یامانی، فائدەلی نرسه برلن ضررلی نرسەلرنی نی برلن ایراسز؟

ج: عقلمز برلن ایرامز.

س: عقللی کشیٖ نی قایدن طانیسز؟

ج: اشله گان اشلرندن طانیمز: اگر اشله گان اشلری اوزینه وبارچه قومینده دنیاده وآخرتده فائدەلی بولسه، وبونپای اشلری کوب بولسه، ایڭ عقللی کشیدر، اگر آز بولسه، یاخود فائدەسی آز بولسه، عقلیده شول قدر گنەدر. اگر اشله گان اشی بولماسه، یاخود فایدەسز بولسه اول عقلسز حیواندر.

س: اوقودن وبلودن مقصود نیدر؟

ج: اقودن وبلودن مقصود: کشی حیوانلقدن یراق وفرشتەلر آشامیده، اچمیده، یفولامیده. حیوان بیك کوب آشی، بیك کوب اچه، بیك کوب یقولیدر. اوقوغان بلگام کشیده صاولغین صاقلارلق قدرلی گنه، آشی واچه یقولدر.

حیوان بر اشنی اشله گاچ آرطندن نی بولغانین برده بلمیدر فرشتەلر هر اشنی اشله گاچ آرطندن نی بولغانین بلەدر. اوقوغان وبلگان کشیده بیك کوب اشنڭ آخرنده نی بیلغانین بلەدر

حیوان بر نرسەنیده آڭلامی، هم اوریده هیچ بر نرسەنی آڭلاتا آلمیدر.

فرشتەلر هر نرسەنی آڭلیلر هم هر تورلیروشده آڭلاتا بلەلر. اوقوغان بلگان کشیده بیك کوب نرسەنی آز غنه اشاره برلنده آڭلیدر، هم اوزیده کوڭلنده بار

نرسەنی تورلی روشچه آگلاتا بلەدر.

فرشتەلر کوکده وییرده، آدمیلرگه، وباشقه نرسەلرگه حسابسز فائده تیدرەلر، حیوانلر اوزلری لب هیچ بر نرسه گه حتی آتا آنالرینەده فائده تیدره آلمیلر. اوقوغان وبلگان کشیلرده اوزلرینه وآتا آنالرینه وباشقه قوم ودینداشلرینه ونسللرینه بیك کوب فائده تیدرەلر. حتی بعضلرینك فائدەسی اولگاچده کیلوب طرەدر، قیامتکه چاقلی بتکیدر.

وقوغان وبلگان کشیده بونك کبی بیك کوب صفتلر طابلادر که، اول یاقنراق بیلادر. فرشتەلرگه یاقن بولغان این انسان الله تغالیگ یاقن بولا بارادر. چونکه فرشتەلر الله تعالی گەده ایك یاقن بندەلرر.

اوقونك فائدەسی

رشیدْ اوقورغه ویازارغه برده یاراتمیدر ایدی. اوقوسه، یازسەده جزادن قورقوب غنه اوقی یازادر ایدی. رشید بر کون لامپا یاقنینه درسین حاضرلرگه اولطردی. براز اوقوغاچ کتابین سابدیده آناسندن صورادی: «انی! نی ایچون وقورغه یازارغه اوگرەنەلر، اوقو یازونك نی فائدەسی بار ایکان؟ دیدی.

آناسی: بالام! اوقومق یازمقنك فائدەسی سویلەب بترگوسز ولکن سن الی بیك یاش، آنی آکلاب بتره آلمیسك، دیدی.

رشید: آانی! من مدرسەنی برده سومیمن، اوقورغه یازارغه برده یاراتمیمن، منی اوده قالدسەك نی بار یمشکنی ... ایدم، قوشغان اشلرگده آیاق آستگده طوفراق یرلور ایدم، دیدی.

آناسی: بالام! طکلاسەك اوقی بلمگان بالانك باینه کیلگان بلانی سویلەر ایدم، دیدی.

رشید: سویله انکایم طکلیمن، دیدی.

آناسی: بر کون بر بالا یولدن بارغانده بر زور صو یانینه یتدی، صونك آرقەسنده صالنغان بر کوچمه بارایدی. کوچمکچی بولغانده کوچمه باشنده بر باغاناغه قاداقلاغان طاقطاده یازو کوردی. یازوده ایتکان: بو کوچمەدن یررگه یارامی کوچمه بزلغان.

اوقی بله طرغان بو یازونی اوقودیده برلوب ایکنچی ییردن باروب کوچدی. بونك آرتندن ینه بر بالا کیلدی، اوقی بلمیدر ایدی. یازونی کورسەده نی یازغانین بلمگاچ وچمه گه کروب کیتدی. اورتاسینه ییتکاچ کوچمەنك طاقطاسی صنوب

صوغه توشو باتدی.

یاقنده کشیلر بار ایدی، یوگروب کیلوب چغاردیلر اما بالا اولگان ایدی. منه بالا، یازو بلمگان‌نڭ ضرری دیو آناسی سوزین تمام ایتدی.

اورمکوچ

بر وقت اورمکوچنی طایاق باشینه قوبوب طایه‌قنی صو اورتاسینه کرتوب قادادیلر. اورمکوچ صو اورتاسنده‌غی طایاقده دیکز اورتاسنده‌غی جزیره‌در قالغان کبی قالدی. طایاقنک تبینه تشوب قارادی صودر. باشقه قریغه چغارغه یول طاپمادی. ینه ایله‌نگله‌ب طایاق‌نک استینه چقدیده حیله ازله گن کبی طردی. بر آزدن صکڑه آغزندن سلگیین چغاروب بر اُچین طایاق باشینه باغلادی وبر اُچین هواغه یباردی. هواغه یبارگان اُچی بارب صو یانندەغی بر آغاچقه صارلدی، صوکڑه اورمه کوچده شول اوزی صالغان ك.پردن یوروب قریغه چقدی الله تغالی حیوانلرغه عجب حکمتلر بلدره‌در.

حکایت

بر کون بر مسافر آداشوب بر قویی اورمانغه توشدی. آغاچلر آراسنده بر چیچقنی کوردی: دائم بر بیلگولی آغاچدن اوچوب بر اورنغه باروب قونار‌در ینه شول آغاچقه قایتوب بیك قاطی آواز برلن چقرو مسافر بونده نی عجب اش بار ایکه‌ن، دیوب آغاچ‌نڭ

قناعت

بر وقت بر شهرده بیك قاطی آچق بولدی. خلق بیك فقیر بولوب آشارغه بر نرسه طابماز بولدیلر. کونلرده بر کوب شول شهرنڭ بایی خادمینه، یکرمی فقیر بالانی چاقروب یکرمی کومچ بیررگه قوشدی. ادم یکرمی کومچنی کوتروب بالالارنڭ آلدینه قویدیده ایتدی: «سز هر کون شول وقتده کیلوب برر کومچ آلورسز» دیه خادم سوزین بترر بترمز بالالر برین بری ترشوب قصشوب هر قایوسی زورراق کومچنی آلورغه طرشوب برر کومچ آلوب کیدیلر. هیچ برسی باینڭ احسانینه شکر ایدوب دعا ایتمدیلر. آرالرنده بر بیك فقیر کشینڭ آمین اسملی بالاسی بار ایدی. بیك ادبلی وقناعتلی ایتدی. ایڭ صوڭغه قالغان کومچنی گنه آلا ایدی. بر کون امین گه قالغان کومچ بیك کچکنه ایدی، امین کومچنی کومچنی آلوب خیر دعالر قیلوب کیتدی. صوڭره بالالر هر کون شول روشچه کلوب کومچلرنی آلوب کیتدیلر. آمین‌ده ایڭ صوڭغه قالغان کومچنی گنه آلا ایدیبر کون امین گه قالغان کومچبیك کچکنه ایدی. امین کومچنی آلوب خیر دعالر قیلوب کیتدی اوینه آلوب آناسی آلدینه قویدی. آناسی کومچنی صندردی ایچنده یکرمی بشصوملق بر آلتون تککه چقدی. آناسی بو خطالق برلن توشکان آقچه‌در دیب بالاسندن بایغه قایتارتدی. بای، «بالام بز اول آقچه‌نی سنڭ قناعتلی وادبلی بالا اولغانڭ ایچون اُلُشگهٔ تیسون دیوب مخصوص قویغان ایدك بار شادلانوب کیرك بیگزگه طظكز الله تغالی سكا خیرلی عمر وتوفیق بیروبکورکم خلقلرگنی آرتدرسون دیوب دعا قیلوب یباردی.

شکر

بر کون رجب سملی بر بالا بیتن یودیده ایکمک آشارغه اولطردی. اولطرغاچ مرلداب آناسینه ایتدی «بز نیقدر ات طرمشنده طره‌مز یوقمی ایکمک برلن قابارغه بر بر نرسه؟» آناسی «بار اوغلم قواص بار طز بار دیدی. رجب ایکمک برلن قواص آش آشی اچم آچوب بتدی ایندی. هر کون ایرته طروب ناچار کیوملر کیوب جیاولب باروب کون بویی قیاش اسسیلکنده آور خدمت ایته‌من. خلق طویغانچه یوقلاب طروب یخشی نعمت‌لر آشاب یخشی کیوملر کیوب یخشی آطلرغه وعربه‌لرگه اولطروب مشقتسز اشقده جینگل گنه خدمتلرده بولالر. نیقدر بختسز کشیلرمز» دیدی. آناسی - آی بالام الحمد لله الله تعالی‌نڭ یزگه بیرگان بو آزغینه وطره طرغان اویزگه وکییه طرغان کیوملرمزگه وسلامتلکمزگه میلی تلمز بولسه، بارسی برلنده شکر ایتمك‌لازم بولور ایدی، چونکه بیك کوب آدملر بار آشارغه ایکمگی یوق، چغوب تله‌گن ییرینه بارررغه سلامتلگی یوق، قایسی‌نڭ کوزی یوق، قایسی‌نڭ قلاغی، قایسی‌نڭ قولی، قایسی‌نڭ آیاغی یوقدر. بالام بیك شکر ایتارگه کیرك» دیدی. رجب عجب که انی بزنڭ شول ترکلمزگه راضی بولاسن دنیاده سگا برده مشقتلی اش یوق کبی کونه‌سن دیدی.

آناسی بلی بالام بنم قاتمده چیتن ومشقتلی رسه شکر ایتمی طرغان الله‌نڭ نعمتلرین کورمی وطانمی طرغان قلب‌در، آندان باشقه هیچ مشقت یوقدر دیدی. شاکر بولغان قلب نیندی حالده بولسه‌ده هیچ مشقت کورمس ایمش.

ترتیب

هند اسمنده بر قز بالا بار ایدی. اش‌لرینگ هیچ برنده ترتیب نی بولغانین بلمیدر ایدی. تگو اسبابندن یاخود ایو کرکلرندن بر نرسه‌نی استعمال ایتسه، اورنینه قاتاروب بر وقتده قویا بلمیدر ایدی بلکه قایا یتدی آنده قویوب قالدره‌در ایدی. بر کون بو هند اویماغین ازلرگه طُوتُندی نی قدر ازله‌سه‌ده طابا آلمادی. عاجز بولغاچ کورشی قزی سلیمه‌دن باروب اویماق صوردی: اویماغنگنی بیرسنه زنهار، شولای اویماغم کرك بولغان صایون ازلب باشم ایلنوب بته‌در دیدی.

سلیمه: نیك آلای کیرك بولغان صاین طابا آلمیسن دیدی.

هند: اوزمده بلمیم اگر بیره آلمازسك ایتسنه کم تیزرك بیرر ایکان آندن باروب صورار ایدم دیدی.

سلیمه: قرنداشم دوستم خوش کلدك منه اویماق آل، ولکن ایتسنه زنهار نی ایچون هر نرسه‌نی صورارغه اوّل مگا کله‌سن دیدی.

هند: سگا نرسه ایچون کلسم، سن نرسه‌نی بیرورگه حاضرلگان کبی تیزوك اورنندن آلوب قنه بیره‌سن. امّا باشقه‌سینه بارسامده آلای تیزوك بیره آلمیدر دیدی.

سلیمه: بله‌سنمی نیدن آلای من نرسه‌نی تیزوك اورنندن آلوب بیره آلامن.

هند: اگر بلسه‌م من اوزمده کشی قارشینه باروب نرسه سوراو بلاسندن قوولور ایدم دیدی.

سلیمه: بونگ سرِّی شولدر که، هرنرسه‌نی بوشاغاچده اوزینگ بیلگولنگان اورنینه قویارغه کرك. من اورنینه قویلمی قالغان بر نرسه‌نی کورسه‌م چدی آلمیم

یورگم بوزلادر دیدی.

هند: اول اش بیك چیتن، منم اشم کوب، هر نرسەنی اورنینه قویوب یررگه یتیشه آلمین دیدی.

سلیمه: سن هر نرسەنی اورنینه قویغانده ازلەگندەگی قدرلی وقت ضائع ایتمیسن اویلاب قاره الی، نرسه قایوسین ترتیب‌لب اوزنینه قویومی سکّا چیتنرك ایکان دیدی.

هند: اما سلیمه تیولی سوزنی سویلەدكُ، من بو گوندن صوكُ الله تلەسه سنكُ قاتكّا برده یموش برلن کلمەم دیدی.

سلیمه: نیك؟ اَللە کیفكُ کیتدیمی قرنداشم؟ دیدی.

هند: یوق برده کیفم کیتمدی بلکه موندن صوكُ هر نرسەنی اورنینه قویارغه کوکّلم بیك اورناشدی، بار نرسەمنی ترتیبلب اورنینه یاچقمن، دیدی.

شعر

هر نرسەگنی اورنینه — قویوب طانچ بولسَنَه
کرك صایون نرسەگنی — تیزوك طابوب آلسَنَه

صدق

حجاج بر کون خطبه اوقیدر ایدی. بر ایر طوردیده «بیك اوزاق سویله‌دك نمازنك وقتین اوزدراسن وقت سنی کوتمیدر، الله قاتنده عذرڭقبول ایدلمز» دیدی. حجاج بیوردی بو ایرنی حبس ایتدیلر. ایرنك قومی حجاجگه کلوب ذر ایتدیلر، خلاصین استه‌دیلر، اول مجنوندر دیدیلر. حجاج «اگر مجنون اولغانین اوزی اقرار ایتسه یباره‌م» دیدی. ایر الله صاقلاون، الله تعالی منی سلامت قیلغان ایکان «من مبتلی‌من» دیب ایتمکدن دیدی. بو خبر حجاجگه ایرشکان راست سوزلی اولدغی ایچون عفو ایتدم» دیدی. ثعالبی.

حکایت

برپادشاه بر کشینی عیبی ایچون اولتررگه قودی «جانندن امید کیسکان کشی تلنه نی کلگانی سویلر» دیدکلری، بو بیچاەده تلینه کلگانی سویلرگه وپادشاەنی سوگرگه خورلارغه طوتندی پادشاه «بینی سویلی» دیو حضورندەگی وزیرلردن صورادی. بر عقللی وزیری «والکاظمین الغیظ والافین عن الناس دیدر» دیید. پادشاەنڭ شفقتی کلدی، بو کمسنەنڭ عیبین عفو ایتدی، وقانین باغشلادی. مجلسده ایکنچی بر وزیر بار ایدی.

اول ایتدی «بزگه اولوغلر حضورنده یالغان سویلمك بیوك عیبدر بو کشی آلای ایتمدی بلکه پادشاەنی خورلادی شویله وبویله ایتدی» دیدی. پادشاه بو وزینڭ سوزندن یوز دوندوردی، وایتدی «آنڭ یالغانی سنڭ درست سوزڭدن بڭا یخشیرلقدر چونکه آنڭ سوزنده مصلحت بار، اما سنڭ سوزڭ ایچ بوزقلغندن چقغان سوزدر، عقللیلر بیرمشلردرکه تز ایته طورغان یالغان، بزه زورغان درست سوزدن یخشیراقدر» دیدی.

فریدون پادشاەنڭ سرای دیوانینه بو بیت‌لر یازلمش ایدی:

ای برادر دنیا قالماز بر کیمه
کوڭلڭنی باغلا آنی یارادانه
مُلکینه بو دنیانڭ طایانماغیل
کونی اوستروب اوتوردی آڭلاغیل
جان چقان تیز تیز چقارغه باشلاسه
تحت یله طوفراق برابر طاشلاسه

حکایه درویش

بر درویش بیك محتاج بولغان ایدی. باروب بر ایبداشی‌نڭ اَوندن چاپانین اوغرلاب صاتدی‌ده محتاج یرینه طوتدی. بو اوغرینی طوتوب حاکمگه ایلتدیلر. حاکم قولین کیسارگه قوشدی. چاپان ایه‌سی شفاعت ایتدی «من چاپاننی کیچدم کیمسه‌کز» دیدی. حاکم «سز کیچسه‌کزده حکم شریعت کیچمیدر کیسمك لازمدر» دیدی. چاپان ایه‌سی دیدککز راست‌در امّا، هرکم وقف مالدن بر نرسه‌نی اوغرلاسه قولین کیسمك لازم کلمز، بیورمشلردرکه درویشلرنڭ ملکنده بر شی یوقدر آنلرنڭ قولده بولغان هر نرسه، محتاجلرگه وقف‌در» دیو دیدی. حاکم بو کشینڭ قولن کیسمس بولدی، پشلته قیله باشلادی: ای احمق دنیاسڭا طار بولدیمنی شوندای عزیز دوستکزنڭ نرسه‌سندن باشقه اوغرلارغه طاپمادڭ دیدی. درویش ای آبزی ایشتکانکز یوقمی که بیورمشلردر: دوستڭنی تمام یوده دشماننڭ ایشکینه قونمه دی.، دیدی.

حکایه بر صالح

بر صالح آدم دوشنده بر پادشاه‌نی اجماخده بر زاهدنی تموغده کوردی. عجب بو پادشاه‌نڭ جنتده زاهدنڭ جهنم‌ده بولوینه سبب‌نی بولدی، خلق بونی کیرسنچه گمان ایده‌لر ایدی دیدی. جواب کلدیکه بو پادشاه درویش کوڭل ودرویش اخلاقلی بولغانغه جنتده بولدی. اما بو درویش‌نڭ کوڭلی پادشاه‌لرغه یاقن بولغانغه جهنم‌ده بولدی.

پادشاه وزاهد

بر پادشاه بر زاهدکه ایتدی: تقصیر بزنی برده ایسکزگه توشورمیسزمی دیدی.
زاهد: بلی الله تعالی‌نی اونوتقانده سزنی گنه یادمزده طوتامز دیدی.

شعر

تکریم کیمنی قوالاسه هر ایشککه یوگرر
اوزی کیمنی چاقرسه هر ایشکدن دوندرر

نوشیروان

نوشیروننگه وانگه آوغه چقغان ییرده کباب پشردیلر. طزیوق ایدی برسین آولغه طز ایچون یباردی. یبارگانده «طزنی آقچه‌غه آل تا که یاوز عادت قالوب مملکت‌نك هلاکینه سبب بولماسون» دیدی. یانندهغیلر «بو قدر اشدن نی بولاچق» دیدیلر. نوشیروان «اَوَّللرده ظلم کیتردی ایمدی بو قدر ظلم ایله دنیا طولدی شونك کبی بر آز ظلم کیتردی ایمدی بو قدر ظلم ایله دنا طولدی» دیدی. پادشاه بر باغچه‌دن آلما آلوب آشاسه، آنك خلقی آغاچین، طامری برلن قوبارر. بس پادشاه یمورقه ظلم‌نی جائز کورسه آنك خلقی ملك طاوقنی، ایلدن آلوب چغارر.

عابد وقاراق

بر قاراق بر عابدنڭ اوینه کروب اوغلارغه بر نرسه‌دذه طابماچ بیك اوڭغایسزلادی کیفی بولدی. عابد بونی کورگاچ آستنده‌غی پالاسین آلوب قاراقنڭ چغه طرغان یولینه طاشلادی. «مسکین محروم وامیدسز بولوب چقماسون دیدی:

اللهنڭ بنده‌لری دوشمان کوڭلین قیمیدر.
سن قایچان شولای بولورسن آتاڭ سندن یلیدر.

پادشاه وحکیم

بر پادشاه بالاسین بر حکم‌نڭ تربیه‌سینه بیردی واتدی: «ای حکیم بالانی تمام اوز بالاڭ کبی تربیه ایت» دیدی. حکیم بالانڭ تربیه‌سنده بیك اجتهاد ایتدی وکون مشقت چکدیسه‌ده الا کشی بولا آلمادی. حکیم‌نڭ اوز بالالری صوڭ درجه‌ده عالم وفاضل وکامل بولدیلر. پادشاه حکیم‌نی حضورینه چاقروب «ای حکیم وعده گه خلاف ایتدڭ دست‌لقنی یرینه کیتورمدڭ» دیدی.

حکیم: آی پادشاه تربیه‌بر ترلی بولدی ولکن اسعداد تورلیچه بولغاندر» دیدی. آچی آغاچنڭ اُرلغین آجماخ باغینه پچسڭ مڭگو صوینی باللاب آنڭ توبین صو غارسڭ اوسوب یتکانده همانوق آچی یمش کیترر. طاتلی آغاچ‌نڭ اُرلغی طاتلی یمش کیترر.

معاویه

حضرت معاویه رضی الله عنه بر کون بیورمشلرکه: تلم بولدره آلغان اورنغه قامچیمنی، قامچم بولدره آلغان اورنغه قلچمنی قویمیمن، حتی منم برلن خلق آسنده بر قل بولسه‌ده اُزُلمیه‌چکدر چونکه آنلر قل‌نی بوشاتسه‌لر من طارطامن، آنلر طارتسه‌لر، من صالا بیره‌من» دیدی.

خلق

یومشاق سوز طاشدن قاطی قلبلرنی یومشاتر - قاطی سوز، یفکدن یومشاق قلبلرنی قاطدرر. - غزالی

کورکام خلقلی کشی، یاط کشیلر آراسندەدە آنلرنڭ قرنداش کبیدر. یاوز خُقْلی کشی، قزنداشلری آراسندەدهیاط کشی کبیدر. -ابشیهی

حکایه

بالالری یوق ربای کشی، وصیت ایتمانچه اولوب کیتدی، خاتون ایرندنقالغان بار مالنی آلور ایچون بر حیله یاصادی. اولکنی بر یرگه یشردیده کورشیسنده گی باشماق تگوچی‌نی بر آز آقچه‌غه یاللاب کیتردی. وایرینڭ توشکینه خسته صورتنده یاتقردی. قاضی کیلگاچ خاتون اوزی تله گانچه وصیت ایتدرمکچی بولددی. قاضی کیلدی. وصیتڭ نیدر» دیوب صورادی. آورو «آفندم! عمرمنڭ اوّندن بو کونگه‌چه برگه عمر ایتکان خاتونمغه بار مالمنی قالدرماقچی ایدم. لکن بو کون شولای مناسب کورنه‌در که: یارطی مالم خاتونمغه قالغان یارطیسی کورشمده گی بر فقیر مستحق اشماق تزتوچیگه بولسون» دیدی. خاتون اشنڭ یالغاش بولغانین آڭلاسه‌ده تزگان تدبیری یزلماسون ایچون انداشمه‌دی.

حکایه

بر نصرانی گناهلرندن توبه ایتر ایچون پوپ آلدینه باردی. قیلغان وسویله گان گناهلرندن برسی، کورشیسندن اورلاب چالغان تجه ایدی. پوپ «توبه‌نڭ تمامی ایچون اول تجه‌نی بو کون کورشیگه قایتاروب بیررگه کیرك، یوقسه یامت کونده اول تجه کورشڭ برلن یکیگژنڭ آلدینه کیلوب سینڭ اورلغانڭغه طانقلق بیرر» دیدی. توبه‌چی «ایڭ یخشیسی شولدر، که من‌ده شول وقتده تجه‌نی موگزندن طوتوب کورشیگه قایتاروب بیرمن» دیدی.

حکایه

اینگلز لورد (مینستر)لرندن برسی، غوللاندیه مملکتنده بر آولدن اوتوب باره‌در ایدی. پوچطا خانه الدینه آطلر آلماشدرغانچه طوقتاب قالدی. شول آراده پوچطه‌چیدن ایکی طاوق یمورقه‌سی صورادی. پوچطاچی یمورقه‌لرنی کیتروب بهاسین ایکی یوز آلتون صورادی. لورد آبطراب «بو مملکت‌ده طاوق یمورقه‌سی شول قدر قیمت منی» دیدی. دوچطاچی «خیر افندم آلای ایماس یومورقه آرزندر لوردلر قیتلیدر: بو آلدن ینه سزنڭ کبی بر لورد اوتمك ایچون نیچه یللر کوتمك لازمدر» دیدی. بو سوز لوردنڭ خوشینه کیتوب کدیده بیوردی ایکی یوز آلتون چغاروب بیردیلر.

حکایه

بر کشی اوزینڭ اوغلین ایرته طرماغان ایچون شلته‌له‌دی. وقزدرر ایچون «کورشینڭ اوغلی ایرته طروی برکتنده دون ایرته برلن بازارغه چغوب بارغانده بر یانچق آلتون طابغان» دیدی. ایرته طررغه یالقاو مالای، اوزینڭ یامانلقینڭ آزدروی برلن «اَیْ آتاقایم سوزڭ طوغریدر لکنْ یانچقنی یوغالتقان کشی مطلقا بزنْڭ کورشینڭ اوغلندن ایرته طُرغان» دیدی.

حکایه

بر صوقر کشی یوز آلتون تنگکه طوفراقغه کوموب یَشرگان ایدی. کورشیلندن برسی بونی طیوب اولادی. صوقر آقچه‌نی یوقلغین بلگاچ کورشی آلغاننده سیزدی. لکن هیچ بر شاو شو چغارمایچه کورشینڭ یانینه باروب ایتدی: کورشی! مینم ایکی یوز آلتون تنگکه‌م بار ایدی، آنڭ بر یوزین طوفراقغه کومگان ایدم، قالغان بر یوز نیده طوفراقغه کوموب قویماقچی ایدم، لکن طوفراق آستنده نیچکده قورقنچلی، سزنی اشانچلی کشی دیوب بله‌من، اذن اتسه‌ کز بارنده کیتروب سزگه امانت ایتوب قویار ایدم. کورشی «بیك یخشی ایته‌سز مینده کورشیلك حقنده سزنڭ ایچون صاقلارمن» دیدیده صوقر کیتدی. بو کورشی، قالغان یوز آلتون نیده آلور ایچون تیز گنه آلتونی اورنینه ایلتوب کومدی. صوقر آلتون‌نی اورنندن طابوب آلغاچ کورشینڭ یانینه باروب «آی دوستم هر بر صوقر اوزینڭ اشنده بیك آچق کوزلی بولغانین بوندن صوڭ بلگل» دیدی.

حکایه

یول باصوچیلر برونگ اوین طالاغانده برسینگ قولینه بر یانچق آلتون توشدی. ایدشلری قولندن آلماسونلر ایچون، آلتون یانچغین شورپا برلن طولی بر قزانغه صالدیده قازانی کوتروب آلوب کیتدی. بارغانده «دوستلر! بالالرم اوچ کوندن بیریلی آچدر، مگا بو بر قزان شورپا یيتر» دیو قچقرا قچقرا کیتدی. شولای ایتوب آلتونی ایدشلرینگ قوبندن قوتقاردی. ایدشلری قیمتلی مالرنی بولشوب شغللنگانده بونگ بو اشندن عجبسنوب کلشوب قالدیلر.

حكايه

بر كون زور بايلردن برى «عمرمده هيچ بر صوراو چينى اوزمدن اميدسزلندروب قايتارغانم يوقدر» ديو ماقتانو اوطردى. بو سوزنى ايشتوچيلردن برى طروب «افندم! آلاى ايسه مكا هم بر درهم (يكرمى تين) بيرگز» ديدى. باى «بايلرنك حالينه كيلشمى طرغان نرسه‌نى صورادگز» ديدى. ايشتوچى «آلاى ايسه ايكى مك صوم بيوركز» ديدى. باى «محتاجلر حالينه مناسب نرسه صورامادگز بولاى بولغاچ هر ايكى صورتده سزنى بيرمى قايتاروده ضرر يوقدر» ديدى.

حکایه

بر کشینڭ بر صاران دوستی بار ایدی. بر کون صارانغه «دوستم! بو کونلرده بر اُزاق سفرگه چغارغه نیتم بار، شول بارماغڭده‌غی یزکنی بیرگز، کورگانم صاین سز ایسمگه توشوب کوڭلم خولانر» دیدی. صاران «یُزُکنی بیرمیم، تا که بارماغڭده یُزُکنی کورمگانڭ صایون ایسگگه تشه‌یم‌ده کوڭلڭ خوشلانسون» دیدی.

حکایه

بر کشی بر یازوچی یانینه باروب «افندم! فلان کمسه گه منم طرفمدن بر خط یازسهکز لا» دیوب اوتندی. یازوچی، آیاغم آوریدر دیو عذر کورستدی. کشی «افندم! آیاق آوروی برلن عذر کورستهسز من بت سزدن بر یرگه باررغه اوتنمیم خطنی بت قول برلن بازالر آیاق برلن یازمیلر» دیدی. یازوچی «افندم! بیك بلهم لکن من یخشی یازا بلمیم، منم یازونی اوزمدن باشقه هیچ کم اوقی آلمیدر. خط یازوسام مطلق اوزم باروب اوقومق لازم، بو آورو برلن طبیعی بارا آلمیم، شول سببدن معذورمن» دیدی.

حکایه

بر شهر قابقاسی یاننده بر تگوچی‌نڭ کیبتی بار ایدی. شهردن چقغان جنازه‌نڭ حسابین بلور ایچون جنازه چقغان صایون بر چولمککه بر واق طاش صالوب قویا ایدی. چولمکنی کیبت‌نڭ دیورینه آصوب قویغان ایپی. بونڭ بو اشی هر کم گه معلوم ایدی. کونلردن بر کونده بو تگوچی اوزیده وفات بولدی. بر کون بو تگوچینی ازلب بر آدم کیبتی یاننه کیلدی‌ده قایده دیب صورادی. کورشیسی بولغان کیبتچی «اول چولمککه توشدی» دیو جواب بیردی.

حکایه

طایاقغه طایانغان بر قارت اورطاغه بگلوب یریدر ایدی. بر یگت مسقل ایتوب بو قارتغه «بابای قارا! بو ییه‌نی قایدن کوبمیگه آلدکژ؟ میندە برنی آلور ایدم» دیدی. قارت « عمرکژ بولوب صبر ایتسه‌کژ بو ییه سزگه‌ده بر دانه بوش بیرله‌چکدر» دیدی.

حکایه

بر کشی کیچ برلن اراگیده مونچه‌غه بارادر ایدی. دوستلرندن بری اچراب «منم برلن» مونچه‌غه کیلگز» بولسامده مونچه‌غه کره آلمام اشم باردر دیدی. بارا طرغاچ مونچه‌غه یاقن بر یول صابشنده دوستی آیرلوب کیتدی بو کشی طیمی قالدی. آرطلرندن بر کیسه‌چیده (کسه گه کروچی) کیله ایدی. بو کشی دوستی دیوب یوز آلتون برلن طولی یانچغین چغاروب کیسه‌چیگه بیردی‌ده «آی برادر مونچه‌دن چقغانچه کتوب طردی. کشی مونچه‌دن چقدی، کییملرین کیوب یولینه کیته باشلادی. کیسه‌چی «ای یگت آقچه‌گنی آل منی بو کون اشمدن قالدردڭ دیدی. یگت «نیندی آقچه؟ سن کم؟» دیدی. کیسه‌چی «من بر کیسه‌چیمن، سن یو آقچه‌نی بگا امانت ایتدڭ» دیدی. «آلای بولغاچ نیچک قایتاروب بیره‌سز» دیدی. کیسه‌چی «اگر اوز هنرم برلن آلغان بولسه‌م مڭ آلتون بولسه‌ده قایتارماز ایدم. مگر سز بونی امانت ایتدگز، امانت که خیانت ایتمك اولماز» دیو جواب بیردی.

حکایه

بر کشی شیطاننی تشنده کوردی. شیطان بیك زیفا بیك ماتور ایدی. کشی، بو حالگه ایسی کیتوب عجبسز بیك ماتور ایکانسز، خلق سزنی اَلله نیندی یمسز ونچار صورتلرده کورسته‌لر، بر یرده قورقنچ بر یامان بولا» دیدی.

شیطان: افندم، اول ناچار صورتلرنی یاضاوچی‌لر آدمیلردر، آنلر بیوك بابالری (آدم) بوینچه میگا دشمانلردر. قلم دشمان قولنده بولغاچ، سینڭ نیچکلگکنی بلورگه طرشمی اوزی نیچك تله‌سه، شولای یاصیدر» دیدی.

حکایت

بر کون ر تُلکی‌نی کوردیلر، که یغلا طُرا باشینْ کوزینْ بلمی قاچوب بارادر ایدی. برو بو تلکیگه نی حال بار، نیدن بولای تمام طوزلوب قاچوب باراسز» دیدی.تلکی تیوه‌نی مسقل ایتوب مسکین‌نی تمام اشدن چغارغانلر، شوندن قاچوب بارامن» دیدی. کشی ای احمق! تیوه گه سینكٔ نی مناسبتكٔ بار. قای تشكٔ سینكٔ تیوه گه اُشاغان؟ آندای یراق احتمال‌دن قاچاسن» دیدی.

تلکی: ای افندم تیك طر، اگر حاسدلر اتفاق برلن «منه بو تیوه» دیب ایتشه‌لر، من شول بلاغه تشه قالسه‌م، کم حالمنی تیکشروب حقیقت‌نی یدانغه قویاغه‌ده مینی قوتقاررغه طرشور؟ بر مرتبه ایترگه ممکن طرشسونده، مینی قوتقاررغه طرشور؟ بر مرتبه ایترگه ممکن طرشسونده، اول حقیقه‌نی میدانغه قویغانچه مینم جانم چغار. تجربه‌لی کشیلر - عراقدن دوا کیلگانچه ، یلان چاقغان جانی چغار دیو بیورمشلردر» دیدی.

بر حکیم‌نڭ بالالرینه وصیتی

بر حکیم، بالالرینه نصیحت ایتدی: ای جانلرم بالالرم! هنر اوگرنگز، چونکه دنیانڭ دولتی اشانچسزدر. مرتبه وریاست ایسه، شهر قاپوسندن قماز. آلتون وکموش ایسه، قالوی بیك قورقنچلیدر، که بارین بر یولی اوغری آلور، یاخود خواجه‌سی برماب طوتوب بترر امّا هنر، ایسه، هر قایچان چغوب طرروچی کوزلو واشانچلی دولت‌در. هنرلی کشی دولتی کیتودن قابغرماز، چونکه هنر اوزی دولت‌در. هنرلی کشی هر قایه بارسه، تورگه اوطرر وحرمت کورر. امّا هنرسز، قایه غنه بارسه‌ده توبن اوطرر، وقاطیلق کورر» دیدی.

بیت

بر وقتنی شامده زور فتنه بولدی
هر کمسنه اورنیسندن یویلدی
اوقوغان آغای(١) اوغلی وزیر بولدی
اوقوماغان دولتلیلر خور بولدی.

(١) آغای - فَلّاح - موژیك - کره‌ستیان - آول کشیسی.

حجاج ظالم

حجاج ظالم بغدادده امیر ایدی. بر کون بغدادغه دعاسینڭ قبوللغی بلنگان بر درویش کیلدی. حجاج درویشنی چاقروب اوزی ایچون بر خیر دعا قیلونی اوتندی. درویش قولین کوتروب مناجات ایتدی وایتدی: اللهی! بوینده گنڭ جانین تیزرك آلا کور دیدی.

حجاج بو سوزگه عجبلنوب: ای درویش! الله ایچون ایتسنه بو نیندی دعادر دیدی. درویش افندم! بو سزنڭ ایچون وبارچه مسلمانلر ایچون خیر بولغان دعادر، چونکه سز اولسهکز گناهکز کم بولور، مسلمانلرده بلاگزدن قوتولر دیدی.

اوبسز کشیلر

بر بیك یارلی شینك بر آطی بار ایدی. اول آطنی آرانده بیله‌دی که، آنڭ قیرغی تیگنه‌گه باشی ترزه‌گه طابا کیلدی. صکڑه اوزی اورامغه چغوب: جماعت! بونده بر تماشا بار: آطنڭ باشی قیرق اورنینه قیرغی باش اورنینه کیلگاندر» دیوب قچقردی. خلق بو نیندی عجب ایکان دیوب قارارغه کیلدیلر.

فقیر، کیلگان بر کشیدن یکرنی تین آقچه آلوب آط یانینه اوزین گنه کرتوب چغاردی. چقغان بر کشی اوزینڭ آلدانغانندن ایالوب هیچ بر سوز سویله‌مه‌س کیتوب باردی. شولای ایتوب فقیر بایتاق غنه آقچه یاصادی.

تیوه برلن ایشك

بر تیوه برلن ایشك بایتاق غنه زور بر صونك یانینه کیلدیلر. ایکنچی یاقغه چغار ایچون تیوه آلدن کروب، ایشك آنك آرتندن صاقلانا-صاقلانا غنه کیلدی. تیوه صونك اورطاسینه ییتکانده ایشاکگه قیچقردی: ایبدش برده قورقما صو تیرن توگل، باری مینم قرصاق آستمدن غنه دیدی.

ایشاك: ای احمق تیوه! سینك قرصاق آستکدن بولغان صو، منم صرطدان اوتکاننی بلمیسکنی دیدی.

کشینڭ یازووین اوقوما گز

بر یازوچی خط یازادر ایدی. بر کشی بونڭ یازغانین قاراب طرغانغه کیرکلی سوزلرین برده یازا آلمادی. عاجز بولغاچ - بر آحمق - جولر قباحت کشی یانمغه اوطزغان، نیگنه یازسه﴾، قاراب اوطره‌در. شول سببدن بیك کوب کیرکلی سوزلرمنی یازا آلمیمن دیب خطقه یازب تمام ایتدی. احمق بو سوزلرنی اوقوغاچ: ای برادر والله من سزنڭ خطگزنی اوقومادم، نیچون منی آحمق جولر دیب سوگه‌سز دیدی. یازوچی - ای آحمق، اگر منم خطمنی اوقوغان بولماسه‌ڭ، منم آحمق دیب یازغانمنی قایدن بردڭ؟» دیدی.

بر معنی‌نی ترلیچه تعبیر

بر پادشاه تشنده بار تشلرینك قیلغانین كوردی. برتش یوراوچیدن تعبیین صورادی.

تش یوراوچی: ای پادشاهم! ارچه بالالرك ویاقن قرنداشلرك اوزكدن اُلُكْ اولرلر دیدی. پادشاه‌غه بو خبر اوكایسز بولوب قایغولاندی، تش یوراوچینی یابارغه قوشدی. ایكنچی بر تُش یوراوچیدن صورادی، اول ایتدی: سز بارچه بالالركز وقرنداشبركزدن اوزن عمرلی اولورسز دیدی. پادشاه‌غه سوز خوش كیلوب بیوردی، تش یوراوچیغه كییملر وبیك كوب ماللر بیردیلر.

سعدی برلن آنڭ آناسی

شیخ سعدی رحمه الله سویلیدر که: بر وقت یشلك ییکللگی برلن قارچق آنامغه ﭽﻘروب سوز قایتارم. کوردم که کوڭلی رنجوب بر ﭘﭽﻤاقغه اوطرغان ایته‌در: ای بالام! بالا وقتڭنی انطقانغه کوره بو قاطیلقنی قیلامسن. منم قچمده، یرگان وبر نرسه قیلورغه کوچڭ ییتمه‌گان زمانی انطقان بولماسه ایدڭ، بو کون سن آرسلان کبی قوتلی، من بایغش کبی بیچاره آناڭە بو قاطیلقنی قیلماز ایدڭ.

شعر

اجماخ یرطین استه‌سه‌ڭ آناڭ آیاق آستنده
حق رضاسین استه‌سه‌ڭ آناڭ آیاق آستنده
هر ایکیسین استه‌سه‌ڭ آتاڭ آناڭ راضی قیل
دنیا آخرة قُطُلْرسَنْ آتاڭ آناڭ راضی قیل

سعدی کاوشسز

شیخ سعدی رحمه الله، بیورمشلردر: هیچ بر وقت دنیانڭ طارلفندان طارایغانم وزرلانغانم یوق ایدی. مگر بر کون مسجگه بارر ایچون آیاغمغه کییرگه هیچ نرسه طابا آلمادم. یالان آیاق بیك صنغوب مسجدگه کیتدم. مسجد یانینه بارغاچ بر مسکین‌نی کوردم که، ایکی آیاغیده یوق. قوللری برلن یرگه طُتُنوب شوشوب یریدر. بو مسکین‌نی کورگاچ الله تعالی‌نڭ منده بولغان نعمت‌لرینه، اول قدر شکر ایتدم که، چیتکسز باشماقسزلقدن کیلگان اوگاٸیسزلقلردن طوزانده کوگلمده قالمادی.

ایکی دوست

بر کون ایکی دوست سفرگه چقدیلر. بر اورمانغه کرگاچ، یاقنلرندان غنه برآیو کیلوب چقدی. دوست‌لرنڭ برسی یاش وقوّتلی، ایکنچی‌سی قارتراق وضعیف ایدی. یاش دوست یاشلكْ قوّتی برلَنْ تیزوك آغاچ باشینه منوب کیتدی. ضعیف دوست منه آلمادی. ضغیف دوست آیو، یرگه یغلوب سلکنمی یاتقان کشیگه ضرر ایتمی» دیگان سوزنی ایشتکانی بار ایدی. شول سوز بوینچه یغلوب طنسز بولوب یاتدی. آیو کیلوب باشین کوزین ایسنه‌ب برُلوب کیتدی. آیو یراً کیتکاچ یاش دوست آغاچ باشندن تشدی. کله کله دوستی‌نڭ یانینه کیلوب: دوستم! آیو سینڭ قلاغڭغه نی ایتدی، دیدی. ضغیف دوست: آش صو یانده‌غی دوستلرنی چن دوست دیب بلمه، بلاکیلگانده قاچمای قولگڎن طوتقان کشینی گنه چن دوست بلگل» دیب آیتدی دیدی.

صوك